

HELSINGIN KAUPUNKI
Tarkastusvirasto

ARVIOINTIMUISTIO

Lastensuojelun avohuollon palveluiden riittävyys

2021

kaupunkitarkastajat Kirsi-Marie Kaito ja Taina Rintala

Sisällys

1	Arvioinnin taustatiedot.....	3
1.1	Arvioinnin tavoite ja laajuus.....	3
1.2	Arvioinnin kohde ja taustatiedot.....	3
1.3	Arviointikysymykset ja -kriteerit	3
1.4	Arvioinnin aineistot ja menetelmät.....	4
1.5	Lastensuojelulain määrittelyt, tarkoitus ja menettelyt	4
1.6	Helsingin lastensuojelun avohuollon palvelut	9
2	Havainnot.....	13
2.1	Avohuollon palveluiden asiakkuudet	13
2.2	Avohuollon palvelut ja asiakkaiden tarpeet	21
2.3	Avohuollon palveluiden vaikutus huostaanottoihin ja sijoituksiin	31
2.4	Lastensuojelun avohuollon palveluiden kustannukset Kuusikko-kunnissa	33
2.5	Asiakaskyselyiden ja palautteiden hyödyntäminen.....	37
2.6	Koronapandemian vaikutukset lastensuojeluun	41
3	Johtopäätökset.....	44
	Lähteet	48
	Liitteet.....	50

ARVIOINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus

Tavoitteena oli arvioida, ovatko Helsingin kaupungin lastensuojelun avohuollon palvelut riittävällä tasolla. Arviointi on rajattu koskemaan sosiaali- ja terveystoimialan Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikön asiakkuuksia ja heille kohdistettuja palveluita.

1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelussa käsitellään vuosittain noin 20 000 lastensuojelun vireillepanoa ja ilmoitusta. Ilmoituksista 85–90 prosenttia johtaa palveluntarpeen arviointiin sekä noin 4 500 lapsen ja perheen osalta lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen.¹ Sosiaali- ja terveystoimiala tuottaa avohuollon palveluita itse sekä hankkii niitä tarvittaessa myös ostopalveluna.²

Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan lasten ja nuorten palveluketjua lastensuojelussa vahvistetaan perustasolla. Talouden osalta Helsinki tavoittelee palveluiden yksikkökustannuksissa muiden suurten kaupunkien keskiarvoa.³

Vuoden 2021 talousarviossa sosiaali- ja terveystoimialan tavoitteena oli vahvistaa lapsiperheiden palveluita ja lastensuojelun tilanneosaamista oikea-aikaisen tuen saamiseksi. Painopisteenä olivat muun muassa lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut, lähisuhdeväkivalta sekä päihteiden käyttö lapsiperheissä. Lisäksi tavoitteena oli hyvän asiakaskokemuksen tarjoaminen asiakaspalautteita hyödyntämällä. Sosiaali- ja terveystoimialan toimintaympäristön yhtenä muutostekijänä lastensuojelussa on uudistetun lastensuojelulain asteittain kiristyvä vähimmäishenkilöstömitoitus.⁴

1.3 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

Ovatko lastensuojelun avohuollon palvelut riittävällä tasolla?

Osakysymykset:

¹ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022. Lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 31.1.2022. Tietohallintopalveluiden suunnittelija, sosiaali- ja terveystoimi 16.2.2022.

² www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus /Luettu 4.5.2021.

³ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021 s.7 ja s.13. Luettu 3.5.2021.

⁴ Helsingin kaupungin talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2021–2023 s.276, s.278, s.283 ja s.285. Luettu 4.5.2021.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

1. Ovatko lastensuojelun avohuollon palvelut vastanneet asiakkuuksien määrää?
2. Ovatko lastensuojelun avohuollon palvelut vastanneet asiakkaiden tarpeita?
3. Onko lastensuojelun avohuollon palveluilla ollut ehkäisevää vaikutusta huostaanottoihin ja niiden perusteella tehtyihin lasten ja nuorten sijoitukseen sijaishuoltoon?

Pääkysymykseen vastattiin osakysymyksillä. Osakysymyksiin vastattiin analysoimalla ja tulkitsemalla tässä arvioinnissa käytettyä aineistoa. Osakysymysten kriteereinä toimivat lastensuojelua määrittävät ja ohjaavat lait sekä säädökset, Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 linjaukset, Helsingin kaupungin talousarvio 2021 ja siinä määritellyt tavoitteet sekä sosiaali- ja terveystoimialan omat tavoitteet ja toimintaohjeet.

Lisäksi arvioinnissa kuvattiin sosiaali- ja terveystoimialan toimintatapoja lastensuojelun avohuollon palvelujen järjestämisessä. Arvioinnissa on myös selvitetty asiakaspalautteiden keräämistä ja hyödyntämistä.

Vuonna 2020 arvioitiin Helsingin lastensuojelun sijaishuollon riittävyttä. Lastensuojelun avohuollon riittävyyden arviointi täydentää aiemmin tehtyä sijaishuollon arviointia.

1.4 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arvioinnissa aineistona käytettiin aiheeseen liittyviä raportteja, tilastoja ja muuta kirjallista aineistoa. Arvioinnissa tehtiin haastattelut sosiaali- ja terveystoimen neljälle eri yksikölle; Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki (LASTA), Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö (LASTY), Lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelut (LASPA) sekä Lastensuojelun ja perhesosiaalityön asiakasohjaus- ja valvonta (LASVA). Lisäksi arvioinnissa tehtiin sähköposti- ja puhelintiedusteluita sosiaali- ja terveystoimen henkilöstölle.

1.5 Lastensuojelulain määrittelyt, tarkoitus ja menettelyt

Lapsen oikeuksien toteuttaminen on laajemmin koko yhteiskuntaa koskettava tehtävä. Lapsen oikeuksista on säädetty erikseen Suomen perustuslaissa sekä Suomea sitovissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Niissä velvoitetaan lapsen edun asettamiseen etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa.⁵

⁵ Suomen perustuslaki 731/1999 (1 luku § 1–5 ja 2 luku § 6–23). /Luettu 11.1.2022. Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999 (artikla 1–18). /Luettu 11.1.2022. Yleissopimus lapsen oikeuksista <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> (18 artikla 2 kohta). /Luettu 11.1.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 11.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Monilla yhteiskunnallisilla päätöksillä on suora vaikutus lasten elämään. Esimerkiksi liikenne- ja ratkaisut, alkoholipolitiikan toteuttaminen tai vaikka vanhempien työssäkäyntiin liittyvät ratkaisut voivat joko tukea tai kaventaa lasten mahdollisuuksia hyvään elämään. Suuri vaikutus lasten hyvinvointiin on arjen ympäristöillä, varhaiskasvatus, koulu, harrastustoiminta sekä muu lähiympäristö ja -yhteisöt vaikuttavat vanhempien ohella lapsen kehitykseen.⁶

Lastensuojelu ei ole pelkästään lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan tulee nähdä myös muita viranomaisia ja kansalaisia koskettavana asiana. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää, lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lastensuojelu.⁷

Lastensuojelun keskeisistä periaatteista, järjestämisestä, menettelysäännöksistä sekä asiakkuudesta on säädetty erillisellä lastensuojelulailla (417/2007). Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–24-vuotiasta.⁸

Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheille tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä kasvatustehtävässä ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia.⁹ Lastensuojelun lisäksi kunnan on järjestettävä ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoitossa, opetuksessa, nuorisotyössä sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.¹⁰

Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on otettava huomioon lapsen etu. Ensisijaisesti on käytettävä avohuollon tukitoimia. Tarvittaessa sijaishuolto on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on huomioitava tavoite perheen jälleen yhdistämisestä. Lapselle on hänen ikänsä ja kehitystasoaan

⁶ <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 11.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

⁷ <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 11.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

⁸ Lastensuojelulaki 417/2007 (1 luku 1–6 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

⁹ Lastensuojelulaki 417/2007 (1 luku 1–6 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹⁰ Lastensuojelulaki 417/2007 (1 luku 3 a §).

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa sekä mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä.¹¹

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaali- tai muu lastensuojelun työntekijä on saanut tiedon mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa. Tietyillä ammattiryhmillä on kuitenkin lakisääteinen velvollisuus tehdä tarvittaessa lastensuojeluilmoitus. Lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus koskee myös ennakkollisia lastensuojeluilmoituksia vielä syntymättömien lasten osalta. Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen on arvioitava välittömästi mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Lisäksi tehdään palvelutarpeen arviointi, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa.¹² Terveiden ja hyvinvoinninlaitokselle (THL) on luovutettava kaksi kertaa kalenterivuodessa määräaikaisten toteutumisen tiedot.¹³

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet tai käyttäytyminen vaarantavat hänen terveytensä sekä kehityksensä ja tai lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita sekä tukitoimia. Lasta koskeviin lastensuojelun asiakirjoihin on tehtävä merkintä asiakkuuden alkamisesta sekä ilmoitettava välittömästi asiasta huoltajalle ja lapselle.¹⁴

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on laadittava asiakassuunnitelma yhteistyössä lapsen ja vanhemman tai muun huoltajan kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan lapsen ja perheen tuen, palveluiden sekä tukitoimien tarve ja arvioitu aika, jonka kuluessa edellä mainitut asiat pyritään toteuttamaan. Suunnitelmaan kirjataan tarvittaessa myös asianosaisten eriävät näkemykset tuen ja palveluiden tarpeesta. Asiakassuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa.¹⁵

Asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän tukena toimii kunnan asettama moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityönteki-

¹¹ Lastensuojelulaki 417/2007 (1 luku 1–6 § ja 4 luku 20–24 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹² Lastensuojelulaki 417/2007 (5 luku 25–26 ja 28 §). Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 (4 luku 35 §). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 12.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹³ Lastensuojelulaki 417/2007 (5 luku 27 a §).

¹⁴ Lastensuojelulaki 417/2007 (5 luku 27 §). Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 (2 luku 11 §). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 12.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹⁵ Lastensuojelulaki 417/2007 (6 luku 30 §). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 12.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

jän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lasta riittävän usein asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla.¹⁶ Lisäksi tulee järjestää neuvotteluja, joihin voivat tarvittaessa osallistua sosiaalityöntekijän ja lapsen lisäksi vanhemmat tai muut lapsen hoidosta vastaavat henkilöt tai perheelle läheiset muut henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot.¹⁷

Lastensuojelutoimissa käytetään ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Näitä ovat taloudellinen ja muu tuki toimeentulossa, päivähoidossa, koulunkäynnissä, harrastuksissa, ammatin ja asunnon hankinnassa sekä läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Avohuollon tukitoimia ovat myös lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus sekä muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet. Mikäli avohuollon toimet eivät ole riittäviä tai mahdollisia ja lapsen etu vaatii, turvaudutaan lapsen kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon sekä järjestetään sijaishuolto.¹⁸

Sijoitus avohuollon tukitoimena

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoitus on rajattu, tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Avohuollon sijoitukseen vaaditaan lähtökohtaisesti 12 vuotta täyttäneen lapsen sekä vanhempien tai muun huoltajan suostumus. Lapsi sijoitetaan ensisijaisesti yhdessä vanhemman, huoltajan tai muun kasvatuksesta vastaavan kanssa. Myös koko perhe voidaan sijoittaa. Sijoitus voi tapahtua perhehoidossa, laitoksessa tai kriisitilanteessa turvakodissa. Sijoitus voi liittyä myös perheen aikuiselle annettavaan hoitoon. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana ei voida käyttää lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Sijoituksen aikana lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät kokonaan vanhemmilla tai muulla huoltajalla.¹⁹ Lasta ei voida sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena. Päätöstä tehtäessä on määriteltävä sijoituksen tavoitteet ja arvioitu kesto.²⁰

Lastensuojeluasioiden kirjaaminen

Lasta tai nuorta koskeviin asiakasasiakirjoihin on kirjattava kaikki lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen ja suunnitteluun vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Velvollisuus asiakastietojen

¹⁶ Lastensuojelulaki 417/2007 (3 luku 13 b ja 14 §, 6 luku 29 §). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/Luettu> 12.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹⁷ Lastensuojelulaki 417/2007 (6 luku 31 §).

¹⁸ Lastensuojelulaki 417/2007 (7 luku 34–36 §). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/Luettu> 12.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹⁹ Lastensuojelulaki 417/2007 (7 luku 37 ja 37 b §). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/Luettu> 12.1.2022. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

²⁰ Lastensuojelulaki 417/2007 (7 luku 37 a §).

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kirjaamisesta alkaa, kun tieto palveluntarpeesta on saatu. Myös tieto asiakkuuden päättymisestä on kirjattava.²¹

Kunnan velvollisuudet

Lastensuojelun järjestämisestä ja kustannuksista vastaa pääasiallisesti lapsen tai nuoren kotikunta. Mikäli lapsen vanhemmilla ei ole ollut asuin- tai oleskelukuntaa Suomessa, päätösvalta kuuluu Helsingin kaupungille.²²

Kunnan on huolehdittava, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi, kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lisäksi lastensuojelua on järjestettävä niinä vuorokauden aikoina, jolloin siihen on tarve. Kunnassa lastensuojelun toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Kunnan on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi suunnitelma, joka tarkistetaan ja hyväksytään kunnanvaltuustossa vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.²³

Lisäksi kunnan on asetettava sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kehityksen ja kasvun asiantuntijoista sekä muista tarvittavista asiantuntijoista koostuva moniammatillinen lastensuojelun asiantuntijaryhmä. Ryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lasta koskevien asioiden valmistelussa sekä lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi ryhmä antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi.²⁴ Terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus- sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle.²⁵

Muu lastensuojeluun liittyvä lainsäädäntö

Lastensuojelulain lisäksi lastensuojeluun liittyviä säännöksiä on useissa muissa laeissa, muun muassa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), laissa sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), laissa yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) sekä perhehoitolaissa (263/2015).

²¹ Lastensuojelulaki 417/2007 (6 luku 33 §). Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015 (2 luku 4 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

²² Lastensuojelulaki 417/2007 (3 luku 11–12 § ja 16–19 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

²³ Lastensuojelulaki 417/2007 (3 luku 11–12 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

²⁴ Lastensuojelulaki 417/2007 (3 luku 14 §). Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

²⁵ Lastensuojelulaki 417/2007 (3 luku 15 §).

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Lastensuojelulain uudistaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) asetti työryhmän ajalle 14.3.2019–30.6.2020 uudistamaan lastensuojelulainsäädäntöä. Lastensuojelulain uudistamisen tavoitteina on ollut muun muassa helpottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuutta sekä tehostaa lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon palveluita sekä ehkäistä sijoituksen tarpeen syntymistä.²⁶

Uudistamistyöryhmä esitti lainsäädäntöön seuraavia keskeisiä muutoksia:

- Säädetään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksesta siten, että mitoitus on 35 lasta per sosiaalityöntekijä vuodesta 2022 alkaen.
- Vähennetään lasten sijoituksen tarpeen syntymistä tarkentamalla avohuollon palveluja ja säätämällä uusi tehostettu avohuollon tukitoimi.

Hallitus antoi eduskunnalle esityksen lastensuojelulain muuttamisesta sosiaalityön henkilöstömitoituksen osalta 7.10.2021. Eduskunta hyväksyi muutoksen 22.12.2021. Muutoksen myötä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä saa olla enintään 30 lasta asiakkaanaan. Muutos astuu voimaan asteittain siten, että 1.1.2022 alkaen sosiaalityöntekijällä saa olla enintään 35 lasta asiakkaanaan ja 1.1.2024 alkaen 30 lasta.²⁷ Asiakasmitoitus koskee lastensuojelun asiakkuudessa olevia alle 18-vuotiaita lapsia. Mikäli sosiaalityöntekijä tekee yhdennettyä työtä ja asiakkaana on jo enimmäismäärä 0–17-vuotiaita, ei hänelle tulisi ohjata enää muita asiakkaita. Kuntien ja jatkossa hyvinvointialueiden on seurattava säännöllisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärää.²⁸

1.6 Helsingin lastensuojelun avohuollon palvelut

Helsingissä lastensuojelu on organisoitu sosiaali- ja terveystoimialan (Sote) alaisuuteen, ja toimialalla perhe- ja sosiaalipalvelujen (Peso) palvelukokonaisuuteen. Perhe- ja sosiaalipalveluissa lastensuojelun palvelut sijaitsevat lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelualueella (Lasu). Lastensuojelun ja perhesosiaalityön palveluissa lastensuojelun palvelut on jaettu palvelun piiriin pääsyn, palvelumuotojen ja palvelujen järjestämisen perusteella viiteen yksiköön.²⁹ Näistä viidestä yksiköstä lastensuojelun avohuollon palveluprosessin toteuttaminen kuuluu kolmelle yksikölle.

²⁶ STM raportteja ja muistioita 2020:28: Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 4.9.2020.

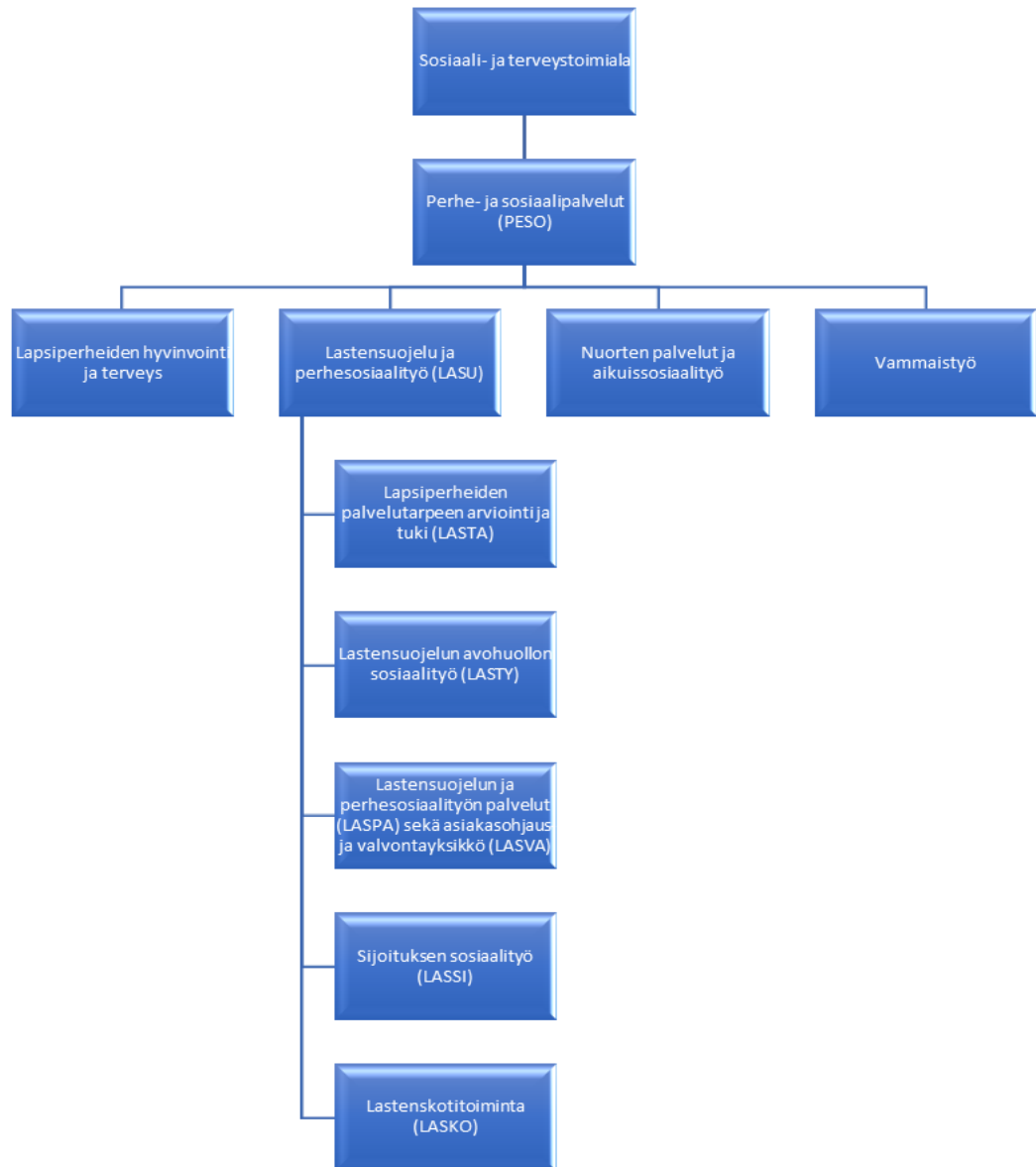
²⁷ https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_170+2021.aspx /Luettu 25.2.2022.

²⁸ <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> /Luettu 12.1.2022.

²⁹ <https://www.hel.fi/sote/fi/esittely/> /Luettu 28.1.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 1 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun palveluiden organisaatiokaavio.³⁰

Kuviossa 1 on kuvattu Helsingin kaupungin lastensuojelun palvelujen organisaatio.

Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki (Lasta) on jaettu kuuteen alueeseen ja seitsemään työryhmään. Työryhmät ovat moniammatillisia. Niissä toimii 7–10 sosiaalityöntekijää, psykiatria- ja päihdepalvelujen sairaanhoitaja ja aikuissosiaalityön sosiaaliohjaaja. Työryhmään kuuluvat myös perheneuvolan sosiaalityöntekijä ja psy-

³⁰ Helsingin kaupungin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, johtaminen, organisaatio. Luettu 3.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kologi, joiden työajasta 50 prosenttia on varattu työryhmän työlle. Yksikkö vastaa lastensuojelun päivystyksestä ja lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnista. Yksikössä käsitellään tulleet lastensuojelutarpeen vireillepanot ja lastensuojeluilmoitukset.³¹

Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikön sosiaalityöntekijät selvittävät lastensuojelun vireillepanojen sekä -ilmoitusten sisällön ja ovat perheen ohella yhteydessä kaikkiin tarvittaviin tahoihin. Arvioinnin perustella yksikössä päätetään, ryhtyykö tekemään lastensuojelutarpeen selvitystä tai tarvitaanko kiireellisiä lastensuojelutoimia. Jos lastensuojelutarpeen selvityksen ja palvelutarpeen arvioinnin aloittaminen arvioidaan tarpeelliseksi, lapsen tilanteen arviointiin ja selvityksen laadintaan osallistuvat sosiaalityöntekijän ohella moniammatillisen tiimin jäsenistä kaikki ne, joiden osallistumisen katsotaan kulloisessakin tilanteessa olevan tarpeellista. Selvityksen ja palvelutarpeen arvioinnin laadintaan voidaan ottaa mukaan myös muita ammattilaisia.³² Arvioinnin aikana lapsille ja perheille pyritään järjestämään tarvittavaa tukea ja apua³³. Mikäli vastuusosiaalityöntekijänä toimiva henkilö toteaa arvioinnin ja selvityksen perusteella, että lapsi on suojelun tarpeessa, tehdään ratkaisu lastensuojelun asiakkuudesta. Lastensuojelutarpeen selvityksen aloittaminen ja laadinta eivät aloita lastensuojelun asiakkuutta. Lapsesta tulee lastensuojelun asiakas vasta siinä vaiheessa, kun hänelle on tehty päätös suojelun tarpeesta ja hän siirtyy lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikön (Lasty) asiakkaaksi.³⁴

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikkö on jaettu seitsemään alueelliseen alayksikköön ja 16 sosiaalityön tiimiin. Helsingin ruotsinkielisten asiakkaiden avohuollon sosiaalityö on keskitetty eteläiseen Kallion alayksikköön.³⁵ Avohuollon sosiaalityön palveluissa lapselle määritellään vastuusosiaalityöntekijä. Hän vastaa lapsen asiakassuunnitelman laadinnasta, sen seurannasta ja päivittämisestä sekä suunnitelmaan kirjattujen tai vastaavien palvelujen tarjoamisesta lapselle ja perheelle. Sosiaalityöntekijän vastuulla on asiakkaiden tarvitsemien palveluiden palvelulähetteen tekeminen lastensuojelun perhesosiaalityön asiakasohjaus yksikköön. Lisäksi tehtävänä on tehdä suunnitelmallista muutostyötä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Vastuusosiaalityöntekijä tekee päätöksen myös lastensuojelun avohuollon asiakkuuden päättämisestä.³⁶

Lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelujen yksikkö (Laspa) järjestää lapsiperheiden palveluja lastensuojelun asiakkuudessa oleville ja sosiaalihuollon erityisen tuen

³¹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

³² Helsingin kaupungin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki sekä erityisen tuentarpeen sosiaalityö. Luettu 28.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

³³ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

³⁴ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelutarpeen arviointi sekä erityisen tuen tarpeen sosiaalityö. Luettu 28.1.2022.

³⁵ <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/lastensuojelu/sosiaalityo/avohuolto/> /Luettu 3.3.2022.

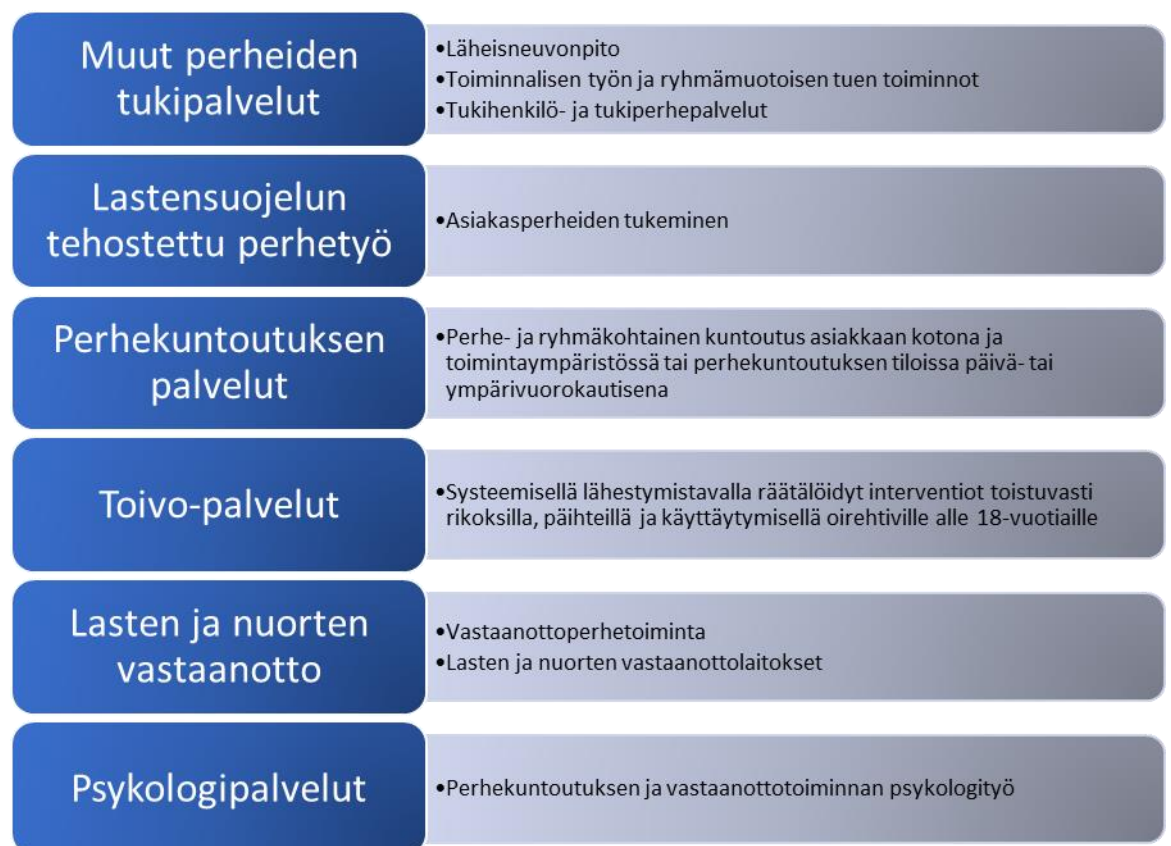
³⁶ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelun avohuollon sosiaalityö. Luettu 28.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tarpeessa oleville lapsille ja heidän perheilleen. Palveluja kehitetään yhteistyössä avohuollon sosiaalityön sosiaalityöntekijöiden kanssa. Palvelut pohjautuvat sosiaalityöntekijän tekemään asiakassuunnitelmaan tai sosiaalihuoltolain monitoimijaiseen palveluntarpeen arviointiin, jossa on kartoitettu lapsen ja perheen tarvitsema tuki. Palveluja järjestetään sekä kaupungin omana toimintana sekä ostopalveluina.³⁷

Lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelujen yksikkö on jaettu 1.1.2022 alkaen toimintoiltaan kahdeksi yksiköksi. Uusi lastensuojelun ja perhesosiaalityön asiakasohjaus- ja valvontayksikkö (Lasva) vastaa asiakasohjauksesta avohuollon palveluihin sekä palveluntuottajien valvonnasta.³⁸

Kuvio 2 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun perhesosiaalityön palveluvalikko.³⁹

Kuviossa 2 on kuvattuna Helsingin lastensuojelun perhesosiaalityön ja asiakasohjauksen palveluvalikoima.

³⁷ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelut. Luettu 3.3.2022.

³⁸ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

³⁹ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelut. Luettu 3.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2 HAVAINNOT

2.1 Avohuollon palveluiden asiakkuudet

Lastensuojeluilmoitukset ja asiakkuudet

Lastensuojelun vireillepanoja tehtiin Helsingissä kaikkiaan 21 008 vuonna 2021. Määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 839 vireillepanolla. Vuonna 2021 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 19 025, joka on 1 002 ilmoitusta enemmän kuin edeltävänä vuotena 2020. Lastensuojelun vireillepanojen ja ilmoitusten määrät ovat viimeisten viiden vuoden aikana olleet tasaisessa nousussa.⁴⁰

Vaikka lastensuojelun vireillepanojen ja ilmoitusten määrä on viime vuosina noussut, on asiakaslasten määrä ollut laskusuuntainen vuoteen 2020 saakka. Vuoden 2021 lastensuojelun asiakaslasten määrä oli 217 asiakasta enemmän, ollen 6 818. Lasku vuosien 2017 ja 2021 välillä on noin 8 prosentin luokkaa.⁴¹

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrässä tapahtunut muutos on vuosina 2017–2021 ollut samankaltainen kuin lastensuojelun asiakaslasten kokonaismäärissä. Avohuollon asiakkaiden määrän lasku vuosien 2017–2020 välillä on ollut noin 12 prosentin luokkaa. Marraskuun 2021 alkuun mennessä kaikkien avohuollon asiakkuuksien määrä oli 5 604 ja ilman jälkihuollon asiakkuuksia 4 483, eli hieman nousussa aiempaan verrattuna. Uusia avohuollon asiakkuuksia alkaa ja päättyy vuosittain keskimäärin 1 300–1 700. Näistä tyttöjen osuus on hieman alle ja poikien hieman yli 50 prosenttia.⁴²

Lasten sijoituksissa avohuollon tukitoimenpiteenä on hieman vaihtelua vuosittain. Vaihteluväli on 300–360 asiakkaan välillä. Marraskuun 2021 alkuun mennessä sijoituksia avohuollon tukitoimenpiteenä oli tehty 252. Pääasialliset syyt lasten avohuollon sijoituksille ovat vanhempien päihteiden käyttö sekä psyykkisen ja fyysisen terveyden ongelmat, kasvatusongelmat ja muut lapsen kasvuoloihin liittyvät vaikeudet sekä lapsen omat psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat.⁴³

⁴⁰ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022. Tietohallintopalveluiden suunnittelija, sosiaali- ja terveystoimi 16.2.2022.

⁴¹ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022. Tietohallintopalveluiden suunnittelija, sosiaali- ja terveystoimi 16.2.2022.

⁴² Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022. Helsingin lastensuojelussa 6.11.2021 otettu käyttöön Apotti-järjestelmä ja raportointiteknisistä syistä loppuvuoden 2021 lukuja ei ole ollut saatavilla.

⁴³ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022. Helsingin lastensuojelussa 6.11.2021 otettu käyttöön Apotti-järjestelmä ja raportointiteknisistä syistä loppuvuoden 2021 lukuja ei ole ollut saatavilla.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten osalta tilanne on pysynyt viime vuosina taiseisena, eikä merkittäviä muutoksia ole tapahtunut.⁴⁴

Taulukossa 1 on kuvattu Helsingin lastensuojelun asiakkuudet ja asiakastapahtumat sekä niiden kehitys vuosina 2017–2020. Lisäksi muutoksia on tarkasteltu kokonaisuuksina. Taulukon muutosprosenttien laskennassa on verrattu ensimmäistä ja viimeistä tarkasteluvuotta keskenään, eikä laskennassa näin ollen ole huomioitu vuosien 2018–2019 välillä tapahtuneita muutoksia.

Taulukko 1 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun asiakkuudet ja asiakastapahtumat vuosina 2017–2020.⁴⁵

	2017	2018	2019	2020	2017- 2020 muutos %	2017- 2020 muutos lkm
Lastensuojelun kaikki vireillepanot	17 815	18 165	19 223	20 169	13,2	2 354
Lastensuojeluilmoitukset	16 311	16 610	17 183	18 023	10,5	1 712
Lastensuojelun asiakaslapsen	7 387	6 915	6 629	6 601	-10,6	-786
Avohuollon asiakkaat (kaikki)	6 379	5 906	5 602	5 574	-12,6	-805
Avohuollon asiakkaat (ilman jälkihuoltoa)	5 302	4 937	4 684	4 659	-12,1	-643
Lapsen sijoitus avohuollon tukitoimenpiteenä	348	317	360	302	-13,2	-46
Huostaan otetut ja sijoitetut lapset	2 114	2 088	2 185	2 106	-0,4	-8
Kiireellisesti sijoitetut lapset (vuoden aikana alkaneet)	503	449	514	461	-8,3	-42

Lastensuojeluilmoitusten syyt

Lastensuojeluilmoitusten pääasiallisia syitä ovat vanhempien päihteiden käyttö sekä mielenterveysongelmat, aikuisten välinen sekä lapsen kohdistuva väkivalta, lapsen psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat sekä koulunkäyntiin liittyvät ongelmat, lapsi on epäiltynä rikollisesta teosta ja muut lapsen kasvuoloihin liittyvät vaikeudet.⁴⁶ Merkittävin muutos syiden osalta on kuitenkin tapahtunut huolto- ja tapaamisriidoissa, joiden määrä on melkein kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa, kasvun ollessa 80 prosentin luokkaa. Muissa syissä määrien nousu tai lasku on ollut tasaisempaa.⁴⁷

Taulukossa 2 on esitetty Helsingin lastensuojeluilmoitusten syyt luokiteltuna sekä syiden lukumääräinen kehitys vuosina 2017–2020. Lisäksi muutoksia on tarkasteltu kokonaisuuksina. Taulukon muutosprosenttien laskennassa on verrattu ensimmäistä ja viimeistä tarkasteluvuotta keskenään, eikä laskennassa näin ollen ole huomioitu vuosien 2018–2019 välillä tapahtuneita muutoksia.

⁴⁴ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

⁴⁵ Sosiaali- ja terveystoimialan toimintakertomukset 2017–2020. Luettu 10.2.2021. Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

⁴⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

⁴⁷ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 2 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojeluilmoitusten syyt vuosina 2017–2020.⁴⁸

	2017	2018	2019	2020	2017- 2020 muutos %	2017- 2020 muutos lkm
Vanhemman / vanhempien päihteiden käyttö	2 388	2 257	2 357	2 353	-1,5	-35
Vanhemman psyykkisen terveyden ongelmat	1 255	1 539	1 388	1 533	22,2	278
Aikuisten välinen väkivalta	1 350	1 582	1 285	1 559	15,5	209
Lapsen kohdistuva väkivalta	963	1 033	1 174	1 154	19,8	191
Lapsen hoidon laiminlyönti	444	460	434	518	16,7	74
Perheen sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat	503	483	501	533	6,0	30
Huolto- ja tapaamisriidat	208	230	191	378	81,7	170
Vanhemman kasvatusergelmat	164	146	142	151	-7,9	-13
Vanhemman / vanhempien rikollinen toiminta	213	234	260	258	21,1	45
Lapsen päihteiden käyttö	979	1 059	1 116	958	-2,1	-21
Lapsen psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat	1 162	1 152	1 228	1 278	10,0	116
Lapsi epäilty rikollisesta teosta	2 076	1 412	1 579	1 709	-17,7	-367
Koulunkäyntiin liittyvät ongelmat	846	932	1 144	1 133	33,9	287
Lapsen kuljeskelu / katoaminen	369	390	441	517	40,1	148
Muut lapsen kasvuoloihin liittyvät vaikeudet	3 337	3 639	3 905	3 941	18,1	604
Muu syy	54	62	38	50	-7,4	-4
Yhteensä	16 311	16 610	17 183	18 023		

Helsingin lastensuojelussa on viime aikoina noussut vahvasti esille pienempien lasten mielenterveyteen liittyvät haasteet, joissa vanhempien toimintakyky näyttäytyy paikoitellen heikkona. Lisäksi neuropsykiatrisesti (Nepsy) oireilevien lasten määrä on lisääntynyt. Huolenaiheena ovat myös nuorten mielenterveyden ongelmat sekä nuorten välinen väkivalta. Joillain alueilla Helsingissä on havaittu lisääntynyttä tyttöihin kohdistuvaa kulttuurisiin asioihin liittyvää väkivallan uhkaa. Yleisesti tuntuma on, että viime vuosina perheiden tilanteet ovat aiempaa enemmän kriisiytyneet ja tuen tarve on moninaistunut sekä kiireellistynyt. Perheet tarvitsevatkin entistä vahvempaa tukea ja palveluita. Asiakkuuteen myös tullaan aiempaa huonompikuntoisina.⁴⁹

Lastensuojeluilmoitusten ilmoittajat

Helsingissä lastensuojeluilmoituksia tulee määrällisesti eniten poliisilta ja koulutoimen edustajilta. Koulutoimen edustajiin sisältyvät rehtorit, opettajat, koulukuraattorit ja -psykologit sekä kouluterveydenhuolto. Toiseksi eniten ilmoituksia tekevät hätäkeskukset, sairaalat, sosiaaliohjaajat- ja -työntekijät, vanhemmat tai muut huoltajat sekä yksityiset henkilöt. Merkittäviä määriä ilmoituksia tulee myös psykiatriselta avo- tai laitoshoidolta, päihdepalveluilta tai muilta terveys- ja sosiaalitoimen edustajilta

⁴⁸ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

⁴⁹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

sekä viranomaisilta. Prosentuaalisesti eniten ovat nousseet perhehoidon ja lastensuojelulaitosten, turvakotien sekä seurakuntien ja vapaaehtoisjärjestöjen tekemien ilmoitusten määrät, nousun ollessa vähintään 100 prosentin luokkaa. Näiden osalta ilmoitusmäärät eivät kuitenkaan ole kovin suuria muihin ilmoittajatahoihin verrattuna.⁵⁰

Taulukossa 3 on esitetty Helsingin lastensuojeluilmoitusten ilmoittajatahot luokiteltuna sekä niiden lukumääräinen kehitys vuosina 2017–2020. Lisäksi muutoksia on tarkasteltu kokonaisuuksina. Taulukon muutosprosenttien laskennassa on verrattu ensimmäistä ja viimeistä tarkasteluvuotta keskenään, eikä laskennassa näin ollen ole huomioitu vuosien 2018–2019 välillä tapahtuneita muutoksia.

⁵⁰ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 3 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojeluilmoitusten ilmoittajatahot vuosina 2017–2020.⁵¹

	2017	2018	2019	2020	2017- 2020 muutos %	2017- 2020 muutos lkm
Poliisi	3 986	3 492	3 575	3 716	-6,8	-270
Hätäkeskus	978	1 060	922	1 123	14,8	145
Sairaala	1 525	1 514	1 590	1 690	10,8	165
Pelastustoimi	453	382	366	299	-34,0	-154
Psykiatrinen avo- tai laitoshoido	541	589	521	598	10,5	57
Päihdepalvelut	615	598	665	686	11,5	71
Muu terveystoimen edustaja	531	706	696	566	6,6	35
Neuvola	182	241	197	240	31,9	58
Päivähoito	354	366	409	401	13,3	47
Koulutoimen edustaja	2 035	2 173	2 621	2 341	15,0	306
Perheneuvola (0-17 vuotiaat)	99	78	60	80	-19,2	-19
Perhehoitaja / sijaisvanhempi / lastensuojelulaitos	126	167	191	291	131,0	165
Sosiaaliohjaaja / sosiaalityöntekijä	729	851	1 063	1 097	50,5	368
Turvakoti	136	140	258	272	100,0	136
Muu sosiaalitoimen edustaja	625	819	799	928	48,5	303
Muu viranomainen	461	380	457	505	9,5	44
Henkilö itse	68	81	47	58	-14,7	-10
Vanhemmat / huoltajat	1 020	1 140	914	1 022	0,2	2
Sukulainen / omainen / muu perheenjäsen	204	252	260	296	45,1	92
Muu yksityinen henkilö	1 617	1 515	1 532	1 745	7,9	128
Seurakunnat / vapaaehtoisjärjestöt	26	57	37	63	142,3	37
Muu ilmoittajataho	0	9	3	6	-	6
yhteensä	16 311	16 610	17 183	18 023		

Ennakolliset lastensuojeluilmoitukset

Lastensuojeluilmoituksiin sisältyvät myös ennakolliset lastensuojeluilmoitukset. Lastensuojelulaissa määriteltyjen viranomaisten tulee tehdä ennakollinen lastensuojeluilmoitus, mikäli on perusteltua syytä epäillä, että perheeseen syntyvä lapsi tarvitsee lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen.⁵² Ennakollisten lastensuojeluilmoitusten määrä on hieman noussut viimeisten vuosien aikana. Niiden määrä kaikista lastensuojeluilmoituksista on noin 1,5 prosentin luokkaa eli ei kovin suuri.

⁵¹ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

⁵² Lastensuojelulaki 417/2007 (5 luku 25 c §).

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Ilmoittajatahojen osalta nousua on eniten neuvolan ja sairaalan tekemissä ilmoituksissa. Ilmoitusten syynä on eniten kasvanut vanhempien päihteiden käyttö.⁵³

Taulukossa 4 on esitetty Helsingin lastensuojelun ennakkollisten lastensuojeluilmoitusten määrä, pääasialliset ilmoittajatahot sekä syyt ja niiden kehitys vuosina 2017–2020. Lisäksi muutoksia on tarkasteltu kokonaisuuksina. Taulukon muutosprosenttien laskennassa on verrattu ensimmäistä ja viimeistä tarkasteluvuotta keskenään, eikä laskennassa näin ollen ole huomioitu vuosien 2018–2019 välillä tapahtuneita muutoksia.

Taulukko 4 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan ennakkolliset lastensuojeluilmoitukset sekä pääasialliset ilmoittajatahot sekä syyt vuosina 2017–2020.⁵⁴

	2017	2018	2019	2020	2017-2020 muutos%	2017-2020 muutos lkm
ennakkolliset ilmoitukset	219	202	241	273	24,7	54
ilmoittajataho						
neuvola	48	47	49	58	20,8	10
poliisi	17	13	15	18	5,9	1
sairaala	27	16	30	35	29,6	8
sosiaali- tai terveystoimen edustaja	49	62	69	56	14,3	7
yhteensä/ilmoittajatahot	141	138	163	167		
syyt						
aikuisten välinen väkivalta	17	19	22	25	47,1	8
muut lapsen kasvuoloihin liittyvät vaikeudet	36	47	44	51	41,7	15
vanhemman psyykkiset terveyden ongelmat	29	35	33	35	20,7	6
vanhemman/vanhempien päihteiden käyttö	51	47	66	76	49,0	25
yhteensä/syyt	133	148	165	187		

Lastensuojelun vireillepanojen käsittely

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun vireillepanot tulee käsitellä seitsemän arkipäivän sisällä vireillepanon saapumisesta.⁵⁵ Taulukossa 5 on laskettuna Helsingin lastensuojelulle tulleiden uusien vireillepanojen kolmen ja seitsemän arkipäivän käsittelyaikaisten prosenttiosuudet vuosina 2020 ja 2021 kuukausittain. Iso osa uusista vireillepanoista käsitellään kolmen arkipäivän kuluessa. Seitsemän arkipäivän aikana

⁵³ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 11.2.2022.

⁵⁴ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 11.2.2022.

⁵⁵ Lastensuojelulaki 417/2007 (5 luku 26 §).

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

ehditään käsitellä lähestulkoon kaikki tulleet uudet vireillepanot käsittelyn prosenttiosuuden ollessa pääsääntöisesti yli 98 prosenttia.⁵⁶

Taulukko 5 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisten uusien vireillepanojen käsittelyajat vuosina 2020–2021.⁵⁷

2021	tammi	helmi	maalis	huhti	touko	kesä	heinä	elo	syys	loka	marras	joulu
uudet vireillepanot	885	923	1 085	935	1 021	904	777	796	1 007	1 034	-	-
käsitelty 0-3 arkipäivässä	830	840	993	879	926	841	729	734	912	896	-	-
% osuus käsitelty 0-3 pv	93,79	91,01	91,52	94,01	90,70	93,03	93,82	92,21	90,57	86,65	-	-
käsitelty 0-7 arkipäivässä	882	917	1 074	933	1 013	900	772	784	987	1 020	-	-
% osuus käsitelty 0-7 pv	99,66	99,35	98,99	99,79	99,22	99,56	99,36	98,49	98,01	98,65	-	-
2020												
uudet vireillepanot	996	855	943	798	910	871	764	860	980	968	1 038	939
käsitelty 0-3 arkipäivässä	939	813	895	763	870	843	732	821	942	931	992	874
% osuus käsitelty 0-3 pv	94,28	95,09	94,91	95,61	95,60	96,79	95,81	95,47	96,12	96,18	95,57	93,08
käsitelty 0-7 arkipäivässä	992	838	935	795	905	863	760	849	971	968	1 030	919
% osuus käsitelty 0-7 pv	99,60	98,01	99,15	99,62	99,45	99,08	99,48	98,72	99,08	100,00	99,23	97,87

Helsingin lastensuojelussa on käytössä saapuneiden vireillepanojen kiireellisyysarviointi, jossa arvioidaan, tarvitseeko vireillepanoon reagoida välittömästi. Tavoitteena on olla asiakkaaseen yhteydessä kolmen arkipäivän kuluessa, mikäli vireillepano ei ole kiireellinen. Tarvittaessa aloitetaan myös palveluntarpeen arviointi, jonka yhteydessä selvitetään asiakkaan tarve lastensuojeluun. Helsingissä keskimääräinen aika palveluntarpeen arvioinnin käsittelylle on noin kaksi kuukautta. Kaikista arvioinneista noin 98 prosenttia ehditään käsitellä lastensuojelulain mukaisen kolmen kuukauden määräajassa. Helsinki ilmoittaa palveluntarpeen arviointien määräaikojen toteutumisen THL:lle puolivuositain. Palveluntarpeen arvioinnissa on mukana moniammatillinen tiimi, joka valitaan perheen tarpeiden mukaan. Tarvittavaa tukea ja palveluita annetaan perheille jo arvioinnin aikana.⁵⁸

Valtaosa lastensuojelun vireillepanoista on aiheellisia ja johtaa toimenpiteisiin. Helsingin lastensuojelun palveluntarpeen arviointi ja tuki yksikössä käsitellään keskimäärin 1600 vireillepanoa kuukaudessa. Noin 30 prosentissa vireillepanoa koskevista henkilöistä on aiempaan taustaa lastensuojelun asiakkaana olemisesta. Lastensuojelun avohuollon asiakkuudet voivat kestää muutamista viikoista useisiin vuo-

⁵⁶ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022. Lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 31.1.2022. Helsingin lastensuojelussa 6.11.2021 otettu käyttöön Apotti-järjestelmä ja raportointiteknisistä syistä loppuvuoden 2021 lukuja ei ole ollut saatavilla.

⁵⁷ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2017–2020. Luettu 21.1.2022 ja 11.2.2022.

⁵⁸ Lastensuojelulaki 417/2007 (5 luku 26 ja 27 a §). Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

siin riippuen lapsen ja perheen tuen sekä avun tarpeesta. Asiakkuus uusiutuu yleisimmin vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien johdosta, kun raitistuminen ei olekaan pysyvää ja avohuollon kontaktit sekä lääkehoito lopetetaan. Nuorilla asiakkuudet voivat uusiutua, mikäli varhaislapsuudessa perheessä on ollut huolenaiheita. Takana voi olla tasaisempi ajanjakso, mutta aiemmista tapahtumista johtuva oirehtiminen alkaakin murrosiässä.⁵⁹ Lastensuojelun asiakkuus päätetään aina, kun todetaan ettei lapsen suojelulle ole enää tarvetta. Useimmiten asiakas perheineen siirtyy lastensuojelun asiakkuuden päättymisen jälkeen peruspalvelujen tai perhesosiaalityön asiakkaaksi.⁶⁰

Avohuollon sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät

Lastensuojelun asiakkaalle tulee nimetä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lastensuojelulain mukaan sosiaalityöntekijällä saa 1.1.2022 alkaen olla enintään 35 alle 18-vuotiasta lasta asiakkaana.⁶¹ Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala seuraa sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vakanssien täyttöastetta että asiakasmääriä kuukausittain. Taulukossa 6 on eriteltynä Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityön vakanssien täyttöaste sekä asiakasmäärät vuosina 2020 ja 2021.⁶² Seurannan perusteella Helsingin lastensuojelussa on jo kahden vuoden ajan sosiaalityöntekijöillä pääsääntöisesti ollut asiakkaita uudistetun lastensuojelulain mukaisesti.

Taulukko 6 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun avohuollon sosiaalityön vakanssien täyttöaste ja asiakasmäärät vuosina 2020–2021.⁶³

2020	tammi	helmi	maalis	huhti	touko	kesä	heinä	elo	syys	loka	marras	joulu
vakansseja täytettynä	94	96	95	94	92	94	94	90	94	92	93	91
asiakasmäärä	3 102	3 110	2 892	3 161	3 147	3 185	3 245	3 253	3 229	3 203	3 217	3 229
asiakkaita/sosiaalityöntekijä	33	32	30	34	34	34	35	36	34	35	35	35
2021												
vakansseja täytettynä	89	86	91	87	89	89	89	88	90	87	-	-
asiakasmäärä	3 187	3 162	3 150	3 107	3 118	3 102	3 106	3 050	2 863	2 882	-	-
asiakkaita/sosiaalityöntekijä	36	37	35	36	35	35	35	35	32	33	-	-

Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityön kokonaisvakanssimäärä on 100 vakanssia. Lisäksi Toivo-palvelussa työskentelee kuusi sosiaalityöntekijää ja vuoden

⁵⁹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

⁶⁰ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁶¹ Lastensuojelulaki 417/2007 (3 luku 13 b §).

⁶² Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

⁶³ Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022. Helsingin lastensuojelussa 6.11.2021 otettu käyttöön Apotti-järjestelmä ja raportointiteknisistä syistä loppuvuoden 2021 lukuja ei ole ollut saatavilla. Toivo-palvelu on kohdennettu lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oleville, sijoitetuille sekä vankeusrangaistusta suorittaville alaikäisille. Toivossa toteutetaan räätälöityjä interventioita toistuvasti rikoksilla, käyttäytymisellä ja päihteillä oirehtiville alle 18-vuotiaille.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2022 alusta on saatu 4 uutta kiertävän sosiaalityöntekijän vakanssia. Vakanssien täyttöasteessa on kuitenkin jo pidemmän aikaa ollut vajuusta. Rekrytoinneista huolimatta vapaita vakansseja ei ole saatu täytettyä. Hakemuksia on useissa rekrytoinneissa tullut 0 kappaletta. Vaikka asiakasmäärät ovat jonkin verran pienentyneet, on työn kuormittavuus ja vaativuus lisääntynyt. Asiakkaat ja heidän perheensä ovat usein moniongelmaisia sekä vastahakoisia ottamaan vastaan lastensuojelun tukea ja palveluita. Kuormittavuutta lisää myös jatkuva rekrytointi ja uusien työntekijöiden perehdytys. Sosiaalityöntekijöiden vajuus vaikuttaa myös asiakkaiden kanssa toimimiseen siten, ettei kaikkien kanssa pystytä toimimaan niin intensiivisesti kuin olisi tarve. Työntekijävajuus asettaa myös haasteita asiakassuunnitelmien tarpeenmukaiselle päivittämiselle. Lisäksi asiakkaita voidaan joutua siirtämään sosiaalityöntekijältä toiselle työntekijöiden vaihtuvuuden takia.⁶⁴ Mikäli kaikki vakanssit saataisiin täytettyä pidempiaikaisesti, olisi sillä positiivista vaikutusta työn kuormittavuuden väheneemiseen ja työntekijöiden pysyvyyteen sekä työn laadulliseen kehittämiseen. Myös asiakkaiden palvelukokemus todennäköisesti paranisi.

Helsingissä lastensuojelun avohuollon asiakasmääriin on pystytty vaikuttamaan panostamalla monitoimijaisiin työryhmiin palveluntarpeen arvioinnissa sekä itse palveluntarpeen arviointiin. Myös perhesosiaalityöhön on panostettu. Perhesosiaalityöhön ohjataan asiakkaita ja heidän perheitään, jotka tunnistavat oman tuen tarpeensa sekä ovat motivoituneita vastaanottamaan tukea, ja palveluita eikä varsinaiselle lastensuojelulle ole tarvetta. Perhesosiaalityön asiakkailla on mahdollisuus moniin vastaaviin palveluihin kuin lastensuojelun asiakkailla. Perhesosiaalityöstä voidaan siirtyä tarvittaessa lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen, mikäli palvelut eivät ole riittäviä ja lapsen suojeluntarpeen määrittämisen kriteerit täyttyvät.⁶⁵

2.2 Avohuollon palvelut ja asiakkaiden tarpeet

Avohuollon palvelut

Lastensuojelun avohuollon palvelut eroavat muista perheille tarjotuista terveyden- tai sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista siinä, että lastensuojelussa keskeisintä on lapsen suojelun tarve. Suojelun tarve voi johtua siitä, että vanhemmat eivät välttämättä tunnista avun tarvetta, vanhempien omat ongelmat ovat niin suuria, etteivät he kykene näkemään asioita lapsen kannalta tai perhe ei halua ottaa vastaa apua. Lastensuojelun palveluissa korostuukin luottamuksellisen yhteistyön rakentaminen ja motivointi vanhempien tai lapsen kanssa.⁶⁶

Lastensuojelun avohuollon palvelujen valinta asiakkaille perustuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja monitoimijaisen työryhmän yksilölliseen harkintaan,

⁶⁴ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁶⁵ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

⁶⁶ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä sosiaali- ja terveystoimialalle 17.12.2021 saadut tiedot. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tarpeen arviointiin ja ohjeistukseen.⁶⁷ Lastensuojelulain mukaisia avohuollon tukitoimenpiteitä ovat lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijän antama systemaattinen suunnitelmallinen sosiaalityö ohjauksen ja neuvonnan muodossa sekä taloudellinen tuki. Avohuollon tukitoimenpiteitä ovat myös tehostettu perhetyö, ammatillinen tukihenkilötoiminta, perhekuntoutus sekä sijoitus avohuollon tukitoimenpiteenä.⁶⁸

Tukea ja ohjausta annetaan esimerkiksi kahdenkeskisissä tapaamisissa lapsen tai yhteisissä tapaamisissa lapsen ja perheen kanssa. Taloudellista tukea myönnetään tarvittaessa huolellisen harkinnan jälkeen ja siitä tehdään päätös. Taloudellisen tuen myöntämisessä yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa on tärkeää.⁶⁹

Tehostetulla perhetyöllä tuetaan lastensuojelun asiakasperheitä, jotka tarvitsevat erityistä tukea arjen haasteellisen tilanteensa vuoksi.⁷⁰ Haasteellinen tilanne voi johtua esimerkiksi perheessä olevista vuorovaikutuspulmista, arki on kaoottista tai perheessä on väkivaltaa, eikä perheellä ole keinoja tai voimavaroja ratkaista tilannetta. Näissä tilanteissa kotiin suuntautuvalla työskentelyllä arvioidaan olevan tarve ja mahdollisuus muutokseen. Tehostetussa perhetyössä käytetään parityöskentelyä. Sosiaalityöntekijän työparina toimii esimerkiksi päihdehuollon tai psykiatrian asiantuntija. Mikäli kaupungin omista palveluista ei ole saatavilla tarvittavaa asiantuntemusta, hankitaan se ostopalveluna.⁷¹ Tehostetussa perhetyössä on ollut kokeilussa MDFT-työskentely eli multidimensionaalinen perheterapia. MDFT on intensiivinen ja jalkautuva työtap lastensuojelussa ja erikoissairaanhoidon avohoidossa. Menetelmän tavoitteena on auttaa laaja-alaisista ja monimuotoisista vaikeuksista, kuten käytös- ja päihdehäiriöistä, kärsiviä 12–19-vuotiaita nuoria. MDFT toimii parhaiten riittävän vaikeissa ja kriisiytyneissä tilanteissa, joissa avohoidon toimia on jo kokeiltu ja harkitaan sijoitustoimenpiteitä.⁷² Tällä hetkellä MDFT-työskentelyä kuitenkin käytetään vain Toivo-palvelussa. Tämä koetaan heikennykseksi muille avohuollon sosiaalityön palveluille, koska sen käytöstä on koettu olevan hyötyä perhetyön asiakkaille.⁷³

Lastensuojelun avohuollon palveluista asiakkaita on eniten tehostetun perhetyön piirissä. Tehostetun perhetyön piirissä oli 1.1.–5.11.2021 välisenä aikana yhteensä

⁶⁷ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁶⁸ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelun palvelut. Luettu 14.2.2022.

⁶⁹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁷⁰ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut. Luettu 14.2.2022.

⁷¹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

⁷² Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022. <https://rikoksentorjunta.fi/multidimensionaalinen-perheterapia>. Luettu 17.2.2022.

⁷³ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022. Toivo-palvelu on kohdennettu lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oleville, sijoitetuille sekä vankeusrangaistusta suorittaville alaikäisille. Toivossa toteutetaan räätälöityjä interventioita toistuvasti rikoksilla, käyttäytymisellä ja päihteillä oirehtiville alle 18-vuotiaille.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

1 322 asiakasta. Tehostetun perhetyön piirissä olevien asiakkaiden määrä on kasvanut vuodesta 2018 noin 20 prosenttia. Vuonna 2021 tehostetun perhetyön piirissä oli 222 asiakasta enemmän kuin vuonna 2018.⁷⁴

Ammatillinen tukihenkilötoiminta on tarkoitettu lastensuojelun tai perhesosiaalityön asiakkaana olevalle kouluikäiselle yli 10-vuotiaalle lapselle, jolla on erityisiä tarpeita. Tukihenkilötoiminta on muutokseen pyrkivää, tukea antavaa, kontrolloivaa ja ohjaaavaa työtä lapsen kanssa. Tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista ammatillista tukityötä, joka koostuu ohjauksellisista keskusteluista, luovista ja toiminnallisista tapaamisista sekä tuesta erilaisille asiointikäynneille. Työskentelyn konkreettisina tavoitteina on esimerkiksi toiminnanohjaukseen, itsenäiseen liikkumiseen sekä sosiaalisiin tilanteisiin harjaantuminen. Tukihenkilötyö tapahtuu pääosin lapsen omassa elinympäristössä. Palvelun tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa ja ylläpitää vanhempien kasvatustaitoja. Yhteistyö viranomaisverkoston kanssa on olennainen osa työskentelyä. Tukihenkilötoiminnassa lapsella on aina nimetty sosiaalityöntekijä, jonka vastuulla tukihenkilötyöskentely on.⁷⁵

Perhekuntoutusta tarjotaan perheille, joilla arvioidaan olevan vakavia huolenaiheita kuten uupumusta, päihdeongelmia, väkivaltaa, lapsen sijoituksen uhkaa tai keinottomuutta selvitä arjesta. Perhekuntoutusta tarjotaan useimmiten vauva- tai kouluikäisille lapsiperheille.⁷⁶ Perhekuntoutuksen palvelut toteutetaan perhe- ja ryhmäkohtaisena kuntoutuksena asiakkaan kotona ja toimintaympäristössä, kuten päiväkodissa ja koulussa. Perhekuntoutusta voidaan antaa myös päivä- tai ympärivuorokautisena kuntoutuksena perhekuntoutuksen tiloissa.⁷⁷ Vuosittain perhekuntoutuksen piirissä on kaikkiaan noin 70 perhettä, joista 30–35 perhettä ympärivuorokautisessa perhekuntoutuksessa. Helsingin kaupunki tuottaa palvelun pääosin omana tuotantona. Tarvittaessa käytetään ostopalveluja.⁷⁸

Päivämuotoisessa perhekuntoutuksessa perheen vanhempia tuetaan niissä arkeen ja lasten hoitamiseen liittyvissä asioissa, joissa perheellä on todettu olevan vaikeuksia. Työskentelyä toteutetaan koko perheen yhteisenä, lapsen yksilöllisenä tai vanhempien yksilöllisinä tapaamisina. Myös ryhmämuotoisia tapaamisia voidaan järjestää. Kuntouttavan työskentelyn pituus on yleensä 3–6 kuukautta. Ympärivuorokauti-

⁷⁴ Sosiaali- ja terveystoimialan tilastoportaali 2018–2021. Helsingin lastensuojelussa 6.11.2021 otettu käyttöön Apotti-järjestelmä ja raportointiteknisistä syistä loppuvuoden 2021 lukuja ei ole ollut saatavilla. Luettu 14.2.2022. Tehostetun perhetyön asiakasmäärään eivät sisälly asiakkaat, jotka ovat saaneet ote-sosiaalihojauksista.

⁷⁵ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut. Luettu 18.3.2022.

⁷⁶ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁷⁷ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut. Luettu 14.2.2022.

⁷⁸ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

nen perhekuntoutus toteutetaan laitoksessa, jossa perheelle tarjotaan asunto. Kuntoutus keskittyy yhteen tai useampaan vanhemmuuden osa-alueista, joissa perheellä on ollut ongelmia. Kuntoutuksessa keskitytään mallintamaan tapoja, joiden avulla vanhempi kykenee olemaan lapselleen riittävän hyvä ja turvallinen vanhempi. Kuntoutus sisältää yksilö-, perhe- ja ryhmäkohtaista työskentelyä. Kuntouttavan työskentelyn pituus on yleensä 2–3 kuukautta.⁷⁹

Ruotsinkielistä perhekuntoutusta tarvitaan hyvin harvoin. Ruotsinkielisiä paikkoja on Suomessa heikosti saatavilla ja asiakkaat joutuvatkin usein odottamaan vapautuvia ruotsinkielisiä perhekuntoutuspaikkoja. Asiakkaille kuitenkin tarjotaan aina odotusajalle tilapäisesti suomenkielistä perhekuntoutusta tai muita mahdollisia lastensuojelun avohuollon palveluita.⁸⁰

Vuoden 2020 alusta lastensuojelun avohuollon palveluna on perheille tarjottu myös perhekuntoutuksena ympärivuorokautista perhearviointia. Vuosittain ympärivuorokautisen perhearviointipalvelun piirissä on noin 40 perhettä sekä lasta odottavaa perhettä.⁸¹ Ympärivuorokautisessa perhearviointiyksikössä on paikat neljälle perheelle, mutta perhearviointin tarve on osoittanut arvioitua suuremmaksi. Tästä johtuen kaupunkiympäristön toimialan tilahallinnolle on tehty esitys suurempien tilojen saamiseksi käyttöön. Uusien tilojen odotusaikana korvaavina palveluina käytetään yksityisten palveluntuottajien tuottamia perhekuntoutuspalveluja.⁸² Perhearviointin palvelu on tarkoitettu perheille, joissa on alle kouluikäisiä lapsia tai vanhempi on raskaana ja perheessä on kriisitilanne tai huoli lapsen turvallisuudesta, eikä tilannetta voida arvioida kotiin tehtävällä työllä. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijä on yleensä katsonut tarpeelliseksi pitää lapsen ja vanhemman yhdessä. Perhearviointinissa selvitetään mahdollisen jatkotuen tarpeet sekä täytyvätkö lapsen suojeluperusteet. Vielä syntymättömien lasten osalta selvitetään tarvittavat lastensuojelun tukitoimet syntymän jälkeen sekä vanhempien kyky vastata vastasyntyneen lapsen tarpeisiin. Arviointijakson pituus on 30 vuorokautta.⁸³

Lapsen sijoitusta avohuollon tukitoimenpiteenä tarjotaan samanlaisissa vakavissa huolenaiheissa kuin perhekuntoutusta. Suurin osa avohuollon tukitoimenpiteenä tehtävistä sijoituksista toteutuu lasten ja vanhempien yhteisenä sijoituksena perhe- tai

⁷⁹ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut, perhekuntoutus. Luettu 18.3.2022.

⁸⁰ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä sosiaali- ja terveystoimialalle 17.12.2021 saadut tiedot.

⁸¹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

⁸² Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä sosiaali- ja terveystoimialalle 17.12.2021 saadut tiedot.

⁸³ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut, perhekuntoutus. Luettu 18.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

laitoshoitoon. Mikäli kaupungin omassa perhe- tai laitoshoidossa ei ole paikkaa saatavilla, hankitaan se ostopalveluna. Paikkaa voi joutua kuitenkin odottamaan, koska huostaanotetut ja kiireellisesti sijoitettavat asiakkaat menevät edelle.⁸⁴

Syksyllä 2021 lastensuojelussa otettiin käyttöön uusi Toivo-palvelu. Palvelu on kohdennettu lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä oleville, sijoitetuille sekä vankeusrangaistusta suorittaville alaikäisille. Toivossa toteutetaan räätälöityjä interventioita toistuvasti rikoksilla, käyttäytymisellä ja päihteillä oirehtiville alle 18-vuotiaille. Toivo-tiimit tekevät tiivistä yhteistyötä erityisesti poliisin, rikosseuraamuslaitoksen ja eri järjestöjen kanssa. Ensimmäisten kuukausien kokemukset tukimuodosta ovat olleet myönteisiä.⁸⁵ Palvelun piirissä on noin 60–70 lasta. Toivo-palvelussa on käytössä MDTF-työskentely. Toivo-palvelussa työskentelee kuusi sosiaalityöntekijää ja 11 ammatillista tukihenkilöä. Palvelu toteutetaan kaupungin omana tuotantona.⁸⁶

Neuropsykiatrisesti (Nepsy) oireileville lapsille ja heidän perheilleen on kevästä 2021 alkaen kehitetty palvelupolkua palvelemaan perheiden tuen tarvetta. Kehittämistyössä ovat Helsingin kaupungin lisäksi mukana Uudenmaan hyvinvointialueet sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS). Nepsy-palvelupolun kehittäminen on osa lasten ja nuorten mielenterveyden palveluketjutyötä. Mukana kehittämisessä on ollut perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, kouluterveydenhuollon ja sosiaalihuollon henkilöitä. Neuropsykiatriseen oireiluun liittyvät piirteet ovat moniulotteisia. Ilmiöllä ei ole luontaista alkua, keskivaihetta ja loppua, vaan siihen liittyy usein jatkuvaa asiakkaan hoitoa ja tukemista. Palveluita on tarkoitus kohdentaa mahdollisimman varhaiselle tasolle lisäämällä koulutusta, tukea ja resursseja varhaiskasvatukseen, perusopetukseen sekä varhaisen tuen sosiaali- ja terveyspalveluihin. Palveluja pyritään tarjoamaan heti, kun lapsen ensioireet ilmaantuvat. Myös asiakkaiden palvelupolulla siirtelyä on tarkoitus välttää. Palvelupolun kehittäminen on vielä keskenäinen.⁸⁷

Lastensuojelun avohuollon palvelujen ohella lastensuojelun asiakkaille voidaan järjestää sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluja. Annetut palvelut kirjataan asiakkaiden asiakassuunnitelmiin.⁸⁸ Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden saamia ta-

⁸⁴ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁸⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä sosiaali- ja terveystoimialalle 17.12.2021 saadut tiedot. Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut. Luettu 14.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁸⁶ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022. Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun palvelut. Luettu 3.3.2022.

⁸⁷ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, uutiset, neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten palvelupolku. Luettu 16.3.2022.

⁸⁸ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 (3 luku 14 §). Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

vanomaisia sosiaalipalveluja ovat lapsiperheiden kotipalvelu, toimeentulotuki, aikuis-sosiaalityö, päihdehuollon palvelut, läheisneuvonpito sekä sosiaalihuoltolakiin kirjatut muut palvelut, kuten tukihenkilö-, tukiperhe- ja vertaisryhmätoiminta.⁸⁹

Palveluiden saatavuus

Lastensuojelun avohuollon palveluiden piirissä olevien lasten ja perheiden ongelmat ovat usein moninaisia. Tämän seurauksena heille voi olla haastavaa löytää sopivia palveluita tai palveluita pitäisi olla runsaasti erilaisia. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien yhtenä tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, jotta lapsen suojelun tarve poistuu. Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla joudutaan nykyisin ratkaisemaan myös muiden palveluiden riittämättömyyttä ja kyvyttömyyttä ratkaista perheiden ongelmia sekä tuen ja avun tarvetta. Mikäli palvelut yleisesti eivät vastaa asiakkaiden tarpeita, on niillä mahdotonta muuttaa perheiden tilanteita parempaan suuntaan. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat usein luonteeltaan kannattelevia.⁹⁰

Lastensuojelun eri yksiköt tekevät tiivistä yhteistyötä asiakkaiden ja heidän perheidensä palvelutarpeiden ratkaisemiseksi pyrkien löytämään ja tarjoamaan heille kulloiseenkin tilanteeseen sopivia ja riittäviä palveluita. Osassa palveluista tarjonnassa on kuitenkin pulaa, ja asiakkaat voivat joutua odottamaan palveluun pääsyä. Mikäli kaupungin omassa toiminnassa ei ole tarjolla asiakkaille ja heidän perheilleen sopivaa palvelua, pyritään se hankkimaan ostopalveluna.⁹¹

Lastensuojelun avohuollon palveluihin kuuluu lapsen vastuusosiaalityöntekijän antama sosiaalityö. Lastensuojelussa kuitenkin katsotaan, ettei asiakkaiden tukemiseen ja ohjaamiseen ole nykyisin riittävästi aikaa. Ohjausta, neuvontaa ja tukea ei pystytä tekemään niin intensiivisesti ja systemaattisesti kaikkien asiakkaiden kanssa, kuin asiakkailla olisi tarve. Selkeästi vaativampaa sosiaalityötä tarvitsevien asiakkaiden määrä on lisääntynyt lastensuojelun avohuollon palveluissa.⁹²

Sosiaalityön kuormittavuutta lisäävät myös lapset ja perheet, joiden osalta tulee uusi lastensuojeluilmoitus alle kuuden kuukauden kuluttua asiakkuuden päättymisestä. Näiden asiakkaiden osalta lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät arvioivat pal-

⁸⁹ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 (3 luku 28 §). Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä sosiaali- ja terveystoimialalle 17.12.2021 saadut tiedot.

⁹⁰ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁹¹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁹² Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

veluntarpeen, samoin kuin ennakkolisten lastensuojeluilmoitusten osalta. Sosiaalityöntekijöitä työllistävät myös vaikeat huoltajuusriidat ja tulevaisuudessa niiden arvioidaan lisääntyvän muun muassa uusioperheiden lisääntymisen myötä.⁹³

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön, perhesosiaalityön palveluiden sekä asiakasohjaus ja tuki -yksiköiden haastatteluiden mukaan tehostettua perhetyötä ei ole nykyisin riittävästi tarjolla, vaan palveluun on usein jonoa. Myös perhekuntoutuspaikoista on pulaa ja perheet joutuvat usein odottamaan sopivaa paikkaa. Monilapsisille sekä maahanmuuttajataustaisille perheille on ollut haasteellista saada järjestettyä perhekuntoutusta. Perhekuntoutusasunnot ovat yleensä pieniä. Lisäksi asiakkaiden kanssa työskentelyä voi vaikeuttaa yhteisen kielen puute ja joudutaan käyttämään tulkkipalveluita. Perheitä saatetaan paikkapulan vuoksi joutua sijoittamaan hyvinkin kauaksi kotoa. Tämä vaikeuttaa perheiden kanssa työskentelyä. Mikäli palveluihin joudutaan jonottamaan pitkään, vaikuttaa se tuen ja avun ajoittamiseen oikeaan aikaan. Asiakas perheineen on voitu saada ison motivointityön jälkeen ottamaan vastaan palvelua, mutta jos palveluun pääsyä joutuu odottamaan, palvelua ei välttämättä enää haluta ottaa vastaan. Jonottamisaikana asiakkaan tilanne voi myös kriisiytyä, jolloin tuen ja avun antaminen muuttuu haastavammaksi.⁹⁴

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö -yksikön mukaan ammatillista tukihenkilötoimintaa on tarjolla riittävästi, mutta ammatillisista tukiperheistä on pulaa. Mahdollisuutta tuottaa ammatillista tukiperhetoimintaa nykyistä enemmän kaupungin omana toimintana on myös pohdittu.⁹⁵ Tukiperhetoiminta on sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, joka on tarkoitettu kaikille palvelua tarvitseville.⁹⁶ Lastensuojelun asiakasohjausyksikkö ei ole pystynyt tarjoamaan tukiperheitä palvelun kysyntää vastaavasti. Kysyntä ylittää nykyisen tarjonnan moninkertaisesti. Molempia palveluita hankitaan nykyisin enemmän ostopalveluna.⁹⁷

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön, perhesosiaalityön palveluiden sekä asiakasohjaus ja tuki -yksiköiden haastatteluiden mukaan avohuollon tukitoimenpiteenä tehtävien sijoitusten sijoituspaikoista on ajoittain pulaa, etenkin perhekotipaikoista.

⁹³ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁹⁴ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁹⁵ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁹⁶ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 (3 luku 28 §).

⁹⁷ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Avohuollon sijoituspaikkojen saantiin vaikuttaa myös millaisia vaatimuksia sille asetetaan. Usein asiakkaat ja heidän perheensä toivovat, että paikka sijaitisi lähellä kotia tai koulua. Palvelua myös toivotaan omalla äidinkielellä.⁹⁸

Osalle lastensuojelun avohuollon asiakasperheistä ratkaisu saattaa löytyä myös läheisverkostosta. Esimerkiksi isovanhemmat ottavat lapsen hoidettavakseen, jolloin lastensuojelun avohuollon palveluille ei enää ole tarvetta.⁹⁹

Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

Asiakkaan siirtyessä avohuollon sosiaalityön yksikköön hänen lastensuojelun asiakkuutensa jatkuu lastensuojelulain mukaisella asiakassuunnitelman tekemisellä. Asiakassuunnitelma pohjautuu lapsiperheiden arviointi ja tuki -yksikön laatimaan palvelutarpeen arviointiin.

Lastensuojelutarpeen selvityksessä on käytössä yhdenmukainen lapsen ja vanhempien tuen tarpeen arviointimalli. Mallin avulla arvioidaan yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa heidän tarvitsemaan apua ja tukea. Lisäksi arviointimallissa käsitellään perheen arkea, ihmissuhteita, huolia, vahvuuksia ja voimavaroja. Tuen tarpeen arviointi perustuu lapsen ja vanhempien käsitykseen sekä sosiaalityöntekijän näkemykseen perheen tilanteesta.¹⁰⁰ Sosiaalityöntekijöiden mukaan palvelutarpeen arvioinneissa on jonkin verran vaihtelua. Osa palvelutarpeen arvioinneista on kattavasti laadittuja, mutta osassa tiedot ovat vähäisempiä. Palvelutarpeen arviointeihin vaikuttavat lastensuojelulaissa määritelty aika, jonka puitteissa arviointi on tehtävä sekä sosiaalityöntekijöiden työvoimapula ja vaihtuvuus. Lisäksi vastavalmistuneilla sosiaalityöntekijöillä kokemukset lastensuojelusta voivat olla vähäisiä ja tällä voi olla vaikutusta arviointien laajuuteen.¹⁰¹

Mikäli palvelutarpeen arvioinnin perusteella todetaan suojelun tarve, tehdään päätös lastensuojeluasiakkuudesta ja asiakas siirretään lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän vastuulle. Tarvittaessa pidetään erillinen siirtoneuvottelu yksiköiden välillä.¹⁰² Sosiaalityöntekijä selvittää asiakassuunnitelmaa varten lapsen ja perheen tilanteen. Mikäli selvityksen perusteella todetaan, ettei asiakas olekaan suojelun tar-

⁹⁸ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

⁹⁹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

¹⁰⁰ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, esitteet, Tuen tarpeen arviointimalli. Luettu 11.1.2022.

¹⁰¹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁰² Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIOINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

peessa, mutta tarvitsee muutoin tukea ja apua, ohjataan asiakas perheineen perhesosiaalityön tai muiden avopalveluiden piiriin. Tällöin lastensuojelun asiakkuus päätetään.¹⁰³

Asiakassuunnitelma on lastensuojelussa asiakastyön tärkein väline, jonka avulla suunnitellaan, arvioidaan ja seurataan lapsen sekä hänen perheensä tarvitsemia tukea ja palveluja. Sen tekeminen on erityisen tärkeää tavoitteellisen ja suunnitelmallisen sosiaalityön toteuttamiseksi. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin avohuollon tukitoimilla pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, sekä palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Lisäksi asiakassuunnitelmaan kirjataan arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan.¹⁰⁴

Asiakassuunnitelmaan kirjattavaa tietoa muodostuu myös sosiaalityöntekijän, lasten ja vanhempien sekä yhteistyöverkostojen välisissä tapaamisissa. Ongelmallisia saatavat olla tilanteet, joissa asiakas tai perhe kieltäytyy tapaamisesta ja osallistumasta suunnitelman laadintaan. Tällöin sosiaalityöntekijä joutuu laatimaan suunnitelman asiakkaan taustatietojen, yhteistyöverkostojen tietojen ja työskentelyn aikana kertyneiden tietojen perusteella. Suunnitelma päivitetään aina, kun asiakkaan tai perheen olosuhteissa, tarpeissa ja palveluissa tapahtuu muutoksia, asiakkaan tilanteesta saadaan uutta tai olennaista tietoa sekä sijoituksen yhteydessä.¹⁰⁵

Mikäli lastensuojelun asiakaslapsen vanhemmat saavat samanaikaisesti aikuisten palveluja, esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluita, kuuluu vanhempien asiakassuunnitelman laadinta aikuissosiaalityölle. Lastensuojelussa pyritään kuitenkin tekemään yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa, kun lapsen asiakassuunnitelmaa laaditaan tai päivitetään. Yhteisissä neuvotteluissa pohditaan koko perheen yhteistä kuntoutussuuntaa. Lastensuojelun taholta voidaan myös edellyttää, että vanhemmat sitoutuvat päihde- tai psykiatriseen hoitoon, koska se vaikuttaa lapsen olosuhteisiin. Aina lastensuojelussa ei ole tietoa siitä, minkälaisia vanhemmille laadittujen asiakas- tai hoitosuunnitelmien tavoitteet ovat. Lapsen asiakassuunnitelmaan kuitenkin kirjataan vanhempien saamat palvelut sekä niiden käyttö.¹⁰⁶

Yhteistyö aikuissosiaalityön kanssa on taloudelliseen tukeen liittyvissä asioissa sujunut lastensuojelun avohuollon sosiaalityö -yksikön mukaan melko hyvin. Sosiaalityön osalta yhteistyössä olisi kuitenkin kehitettävää. Esimerkiksi kodin rästissä olevat vuokrat ja laskut maksetaan, mutta myös riittävän tuen ja avun saaminen vanhempien omaan elämäntilanteeseen tulisi turvata. Yhteistyössä päihde- ja psykiatriapal-

¹⁰³ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁰⁴ Helsingin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, perhe- ja sosiaalipalvelut, lastensuojelu, lastensuojelun avohuollon sosiaalityö, lastensuojelun suunnitelmallinen sosiaalityö. Luettu 11.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁰⁵ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁰⁶ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

velujen kanssa koetaan myös olevan kehitettävää. Lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää ei automaattisesti kutsuta vanhempien asiakkuusneuvotteluihin mukaan. Lastensuojelun työntekijät joutuvat toisinaan myös saattamaan vanhempia psykiatriisiin palveluihin, jotta palvelut aikuisten osalta saadaan käynnistettyä.¹⁰⁷

Lastensuojeluasioiden kirjaaminen Apotti -järjestelmään

Lastensuojelussa siirryttiin syksyllä 2021 Apotti -toiminnanohjausjärjestelmän käyttöön. Järjestelmä on koettu erittäin työlääksi käyttää. Järjestelmässä olevaa asiakassuunnitelmapohjaa on sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan hankala täyttää, eikä sen mielletä palvelevan asiakkaan elämänsä kuvaa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan asiakassuunnitelman tulisi palvella ennen kaikkea asiakasta ja asiakkaan pitäisi pystyä tunnistamaan suunnitelmasta oma elämäntilanteensa. Lisäksi sosiaalityöntekijät ovat olleet huolissaan siitä, kuinka ketterästi järjestelmä taipuu tarvittaessa asiakassuunnitelmien päivittämiseen.¹⁰⁸

Asiakkuus päättyy, kun suojelun tarve poistuu

Yleisimmät syyt lastensuojelun asiakkuuden päättämiseen ovat vaihtelevia, mutta yhteistä niille on, ettei suojelun tarvetta katsota enää olevan. Yleisimmin asiakkuus päätetään, kun tilanteen katsotaan muuttuneen riittävästi parempaan suuntaan ja huolenaiheet ovat poistuneet. Asiakas on esimerkiksi ohjautunut avohuollon asiakkuuteen kriisitilanteessa ja työskentelyn yhteydessä havaitaan, että perheessä on vahvaa toimivaa vanhemmuutta ja palveluista on saatu tukea tilanteeseen. Perhe voi myös muuttaa toiseen kuntaan tai lapsi siirtyy sijaishuoltoon. Asiakkuus voidaan päättää myös asiakkaan ja hänen perheensä toiveesta, mikäli he kokevat, ettei lastensuojelun palveluille ole enää tarvetta ja suojelutarve on poistunut.¹⁰⁹

Tietojen kerääminen palvelun piiriin uudelleen palaavista asiakkaista

Lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen päädytään uudelleen erilaisten syiden perusteella. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi aikuisten päihde- ja mielenterveysongelmat, lähisuhdeväkivalta sekä murrosikäisten lasten oirehtiminen perheessä aikaisemmin koettuihin huolenaiheisiin liittyen. Muutos, joka avohuollon tukitoimilla on saatu lapsen ja perheen elämään aikaiseksi, ei tällöin ole ollut pysyvä.¹¹⁰

Helsingin lastensuojelussa ei systemaattisesti seurata sitä, kuinka moni lastensuojelun avohuollon asiakkaista palaa lastensuojelun avohuollon tukitoimien piiriin 1–2 vuoden kuluessa aiemman asiakkuuden päättymisestä. Uudelleen asiakkaaksi tuloa seurataan, mutta tilastoissa ei erotella sitä, tuleeko asiakas uudelleen asiakkaaksi

¹⁰⁷ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁰⁸ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁰⁹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹¹⁰ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

seuraavana tilastovuotena vai useamman vuoden jälkeen. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä on pohdinnassa olisiko tieto senkaltainen, että se olisi syytä ottaa uutena tietona mukaan lastensuojelun tilastoseurantaan.¹¹¹

2.3 Avohuollon palveluiden vaikutus huostaanottoihin ja sijoituksiin

Lapsiperheiden varhainen tuki on toimintaa, jolla pyritään tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmia mahdollisimman varhain heti huolen havaitsemisen jälkeen. Tavoitteena on lapsen ja perheen elämänhallinnan sekä voimavarojen säilyttäminen ja vahvistuminen. Lisäksi tavoitteena on varhaisen tuen mahdollistuminen ja toteutuminen arjessa lapsen ja perheen ehdoilla matalalla kynnyksellä. Lastensuojelun avohuollon palvelut ovat osa varhaista tukea.¹¹²

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala tuottaa paljon erilaisia avopalveluita eri asiakasryhmille. Lapsiperheille on tarjolla esimerkiksi neuvola- ja kouluterveydenhuollon palveluita, perheneuvola- ja perheoikeudellisten asioiden palvelua, lapsiperheiden kotipalvelua, sosiaaliohjausta sekä muita erityispalveluja.¹¹³ Yhteistä erilaisille avopalveluille on se, että palveluiden piiriin hakeudutaan ja palveluita käytetään asiakkaiden taholta omatoimisesti. Lastensuojeluun tulevat asiakkaat ja heidän perheensä ovat kuitenkin usein moniongelmaisia. Apua ja tukea ei ole osattu tai kyetty hakemaan ajoissa tai perheessä ei ole tunnistettu avun ja tuen tarvetta. Myös motivaatio ja voimavarat avun hakemiselle voivat olla heikkoja. Lastensuojelun asiakkuus on usein vastentahtoista.¹¹⁴

Viime vuosina lastensuojelun avohuollon palveluissa asiakkuuksien taustalta erityisesti esille nousevia syitä tuen tarpeelle ovat olleet vanhempien päihde- ja mielen-terveysongelmat, lasten neuropsykiatrinen oireilu, vanhempien ero- ja riitatilanteet, yksinhuoltajuus, maahanmuuttajaperheiden kotoutumisen ongelmat sekä vanhempien pärjäämättömyys kehitysvammaisten lasten kanssa.¹¹⁵

Lastensuojelun avohuollon palveluissa pyritään tekemään mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveystoimen palveluiden kanssa, jotta lapselle ja hänen perheelleen saataisiin tarvittava tuki ja apu. Lastensuojelun yksiköiden haastattelujen mukaan yhteistyö muiden palvelujen kanssa on toiminut osittain hyvin, mutta osin yhteistyössä esiintyy puutteita ja riittämättömyyttä. Esimerkiksi kouluterveydenhuollossa on havaittu puutteita koululääkärien, terveydenhoitajien, koulukuraattorien

¹¹¹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹¹² Lounatvuori ym. 2008. Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹¹³ Helsingin kaupungin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, palvelukokonaisuudet, perhe- ja sosiaalipalvelut. Luettu 15.3.2022.

¹¹⁴ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

¹¹⁵ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

ja -psykologien resursseissa. Aikuisten ja lasten päihde- ja mielenterveyspalveluihin voi joutua jonottamaan pitkiäkin aikoja ja asiakkaiden palveluissa pysyminen on osin heikkoa. Neuropsykiatrisesti oireileville lapsille (Nepsy) ja heidän perheilleen on ollut vaikeaa löytää sopivia palveluita peruspalveluiden puolelta. Nepsy-lapset ja heidän perheensä tarvitsevat usein pitkäaikaista tukea arkeensa ja heille suunnattuja palveluja on vielä vähän tarjolla. Perhe- ja kasvatusneuvontaan voi joillain alueilla Helsingissä joutua jonottamaan pitkäänkin ja vanhempien ero- ja huoltajuusriidat pitkittyvät sekä kriisiytyvät. Osalla yksinhuoltajavanhemmista puuttuvat läheisverkostot, joista saisi tukea ja apua omaan perhearkeen. Maahanmuuttajaperheet ovat usein monilapsisia, vanhempien suomen kielen taidot voivat olla heikot ja kulttuuriset ristiriidat aiheuttavat perheiden sisällä eri sukupolvien välillä ongelmia. Myös vammaispuolijoukkojen hoitopaikkojen puute näkyy lastensuojelun palveluissa vanhempien uupumisena.¹¹⁶

Sosiaali- ja terveystoimen eri palveluiden yhteistyöllä palveluverkostossa on suuri merkitys, jotta asiakkaat ja perheet tulisivat oikea-aikaisesti kohdatuksi, saisivat heille merkityksellistä ja vaikuttavaa palvelua eivätkä jäisi palveluiden ulkopuolelle. Pitkittyessään lasten ja perheiden ongelmat sekä oikea-aikaisten ja oikeamääräisten tukitoimien puute lisäävät lastensuojelun palvelujen tarvetta.

Lastensuojelun avohuollon palveluissa olevista asiakkaista otettiin huostaan ja sijoitettiin vuonna 2021 marraskuun alkuun mennessä 158 lasta. Lastensuojelun avohuollon asiakaslapsista tämä on 3,5 prosenttia. Vuosina 2017–2020 huostaanottojen ja sijoitusten määrä lastensuojelun avohuollon asiakkaissa on vaihdellut 210–248 lapsen välillä (taulukko 7). Prosentuaalisesti vastaavan ajanjakson vaihteluväli on ollut 4,5–5,1 prosenttia avohuollon asiakaslapsista.¹¹⁷ Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten määrää verrattuna lastensuojelun avohuollon asiakaslasten kokonaismäärään ei voida pitää kovin suurena. Tältä osin lastensuojelun avohuollon palveluita voidaan pitää vaikuttavina.

Taulukko 7 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun avohuollon palveluissa olevien lasten huostaanotot ja sijoitukset vuosina 2017–2020.¹¹⁸

	2017	2018	2019	2020	2017-2020 muutos%	2017-2020 muutoslkm
johtavan sosiaalityöntekijän päätöksellä	156	146	162	140	-10,3	-16
hallinto-oikeudessa vahvistetut	92	86	76	70	-23,9	-22
huostaanotot ja sijoitukset yhteensä	248	232	238	210	-15,3	-38

¹¹⁶ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹¹⁷ Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

¹¹⁸ Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Lastensuojelun avohuollossa asiakassuunnitelmat, monitoimijaiset asiakkaiden tilanteiden arviointineuvottelut ja asiakassuunnitelmien päivittäminen yhdessä lasten ja perheiden kanssa toimivat välineinä asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi sekä annetun tuen ja avun vaikuttavuuden arvioinnille sekä seurannalle. Tuen ja avun vaikuttavuutta arvioidaan sosiaalityöntekijän näkemyksen sekä asiakkaiden ja heidän perheidensä kokemuksen kautta. Myös yhteistyökumppanit ja -verkostot, kuten päiväkotit, koulu, terveydenhuollon toimijat tai muut palveluntuottajat tekevät oman arvionsa asiakkaan tilanteen kehittymisestä. Muutos lapsen ja perheen hyvinvoinnissa toimii mittarina vaikuttavuudelle. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön tuntuma on, että tarjotuilla palveluilla on pystytty ehkäisemään lasten huostaanottoja ja sijaishuollon tarvetta.¹¹⁹

Lastensuojelun asiakkuuden tulisi olla viimesijainen keino auttaa ja tukea lapsia ja perheitä. Ensisijaisesti perheille tulisi olla palveluita tarjolla määrältään ja kestoaltaan riittävästi muutoin, kuin lastensuojelun kautta. Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut ovat tässä tärkeässä roolissa. Neuvolan, perheneuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluissa tulisi olla riittävät resurssit tunnistaa huoli ja mahdollinen tuen tarve jo varhaisessa vaiheessa. Perheitä tulisi kyetä ohjaamaan ja motivoimaan palveluiden piiriin sekä seurata annettujen palveluiden vaikuttavuutta. Myös vanhemmille annettavien päihde- ja mielenterveyspalveluiden vaikuttavuutta tulisi seurata sekä huolehtia tarvittaessa palveluiden kiinnipitävyydestä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävydellä, kiinnipitävyydellä, vaikuttavuuden seurannalla sekä eri palveluiden hyvällä yhteistyöllä voitaisiin ehkäistä perheiden tilanteiden kriisiytymistä ja heidän joutumistaan lastensuojelun avohuollon tai muiden raskaampien palveluiden piiriin.

2.4 Lastensuojelun avohuollon palveluiden kustannukset Kuusikko-kunnissa

Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsinki tavoittelee yksikkökustannuksissa muiden suurten kaupunkien keskiarvoa.¹²⁰ Lastensuojelun kustannusten kehitystä seurataan muun muassa Kuusikko-työryhmän lastensuojelun palveluja ja kustannuksia koskevista vuosittain julkaistavista raporteista. Vaikka tiedot on raporteissa pyritty saamaan mahdollisimman vertailukelpoisiksi, vaikuttavat kustannustietoihin kuntien tietopohjien ja palvelurakenteiden erot.¹²¹

Kuusikkokuntien lastensuojelun 0–20-vuotiaiden kokonaiskustannukset olivat vuonna 2020 yhteensä 422,1 miljoonaa euroa. Kokonaiskustannukset ovat nousseet kaikissa kuutoskaupungeissa vuosina 2017–2020 (taulukko 8). Suurinta nousu on ollut Helsingissä 19,5 miljoonaa euroa ja pienintä Turussa 3,8 miljoonaa euroa. Es-

¹¹⁹ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹²⁰ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021 s.13. Luettu 3.5.2021.

¹²¹ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, esipuhe. Luettu 5.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

poon, Vantaan, Tampereen ja Oulun kustannusten kasvu sijoittuu 10,7–15,2 miljoonan euron välille. Helsingissä lastensuojelun kokonaiskustannusten nousu vuodesta 2019 vuoteen 2020 on ollut varsin maltillinen. Suurin osa lastensuojelun kustannuksista syntyy lasten sijoituksista. Sijoitusten kustannusten osuus vaihteli vuonna 2020 Oulun 73 prosentista Turun 86 prosenttiin ollen Helsingissä 83 prosenttia.¹²²

Taulukko 8 Kuusikkokuntien lastensuojelun kokonaiskustannukset vuosina 2017–2020.¹²³

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
2017	126 082 055	48 574 366	52 784 734	47 276 984	43 459 263	30 052 378	348 229 780
2018	130 362 081	53 461 458	56 393 747	48 334 291	47 969 440	31 874 351	368 395 368
2019	144 125 615	57 519 523	63 501 008	48 445 732	51 301 499	35 591 770	400 485 147
2020	145 615 082	60 973 581	68 011 578	51 087 359	55 668 602	40 735 358	422 091 560

Avohuollon kustannukset on kuusikkokuntien osalta jaoteltu avohuollon sosiaalityön, avohuollon tukitoimien ja lastensuojelun taloudellisten tukitoimien kustannuksiin. Kokonaiskustannukset sisältävät myös jälkihuollon ja läheisverkostoratkaisujen kustannukset. Ympäri vuorokautisen perhekuntoutuksen osalta kustannukset jakautuvat eri kunnissa osittain tai kokonaan joko laitoshoidon kustannuksiin tai avohuollon kustannuksiin.¹²⁴

Kuusikkokuntien lastensuojelun avohuollon kokonaiskustannukset olivat vuonna 2020 yhteensä 81,1 miljoonaa euroa (taulukko 9). Kokonaiskustannukset pysyttelivät suunnilleen vuoden 2019 tasolla kustannuslaskun ollessa vain 0,9 prosenttia. Osassa toimintoja kustannuksissa kuitenkin tapahtui vuonna 2020 näkyvämpää nousua tai laskua. Eniten laskua tapahtui avohuollon tukitoimien osalta laskun ollessa 1,5 miljoonaa euroa. Myös avohuollon sosiaalityön ja taloudellisten tukitoimien kustannukset laskivat yhteensä 1,1 miljoonaa euroa. Kokonaiskustannukset nousivat jälkihuollon osalta 1,9 miljoonaa euroa.¹²⁵

Helsingin osalta avohuollon kokonaiskustannuksissa on tapahtunut nousua 1,8 miljoonaa euroa vuoteen 2019 verrattuna. Nousu johtuu avohuollon tukitoimien ja jälkihuollon kustannusten kasvusta, ollen molemmissa noin 800 000 euroa. Espoon, Vantaan ja Oulun kokonaiskustannukset pysyttelivät keskimäärin edellisvuoden ta-

¹²² Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.30–31. Luettu 5.3.2022. Tarkastusviraston arviointimuiستio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹²³ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.31. Luettu 5.3.2022.

¹²⁴ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.30 ja 35–36. Luettu 5.3.2022.

¹²⁵ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.36. Luettu 5.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

solla, kun Turussa ja Tampereella kustannukset laskivat noin miljoonalla eurolla kummassakin. Turussa kustannukset laskivat avohuollon sosiaalityön ja Tampereella tukitoimien osalta.¹²⁶

Taulukko 9 Kuusikkokuntien lastensuojelun avohuollon kokonaiskustannukset vuonna 2020.¹²⁷

2020	Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu	Kuusikko
Avohuollon kokonaiskustannukset	25 841 752	11 033 033	13 234 466	7 415 715	12 436 602	11 183 563	81 145 131
Avohuollon sosiaalityö	7 904 241	4 047 349	3 487 660	718 560	3 076 000	3 414 904	22 648 714
Avohuollon tukitoimet	13 004 409	5 002 155	6 506 059	4 973 253	7 181 602	5 220 814	41 888 292
Taloudelliset tukitoimet	960 150	197 112	293 084	523 697	603 000	801 393	3 378 436
Läheisverkostoratkaisut	0	257 732	662 978	0	0	387 133	1 307 843
Jälkihuollon kustannukset	3 972 952	1 528 685	2 284 685	1 200 205	1 576 000	1 359 319	11 921 846
Osuus avohuollon kokonaiskustannuksista 100,0 %							
Avohuollon sosiaalityö	30,6	36,7	26,4	9,7	24,7	30,5	27,9
Avohuollon tukitoimet	50,3	45,3	49,2	67,1	57,7	46,7	51,6
Taloudelliset tukitoimet	3,7	1,8	2,2	7,1	4,8	7,2	4,2

Vuonna 2020 lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli kuutoskaupungeissa 0–17-vuotiaita yhteensä 13 416. Avohuollon asiakasmäärä on laskenut kaikissa kuutoskaupungeissa viimeisen viiden vuoden aikana. Vuonna 2020 kuutoskaupunkien 0–17-vuotiaasta väestöstä 4 prosenttia oli lastensuojelun avohuollon asiakkaana. Avohuollon asiakkaana olevien osuus väestöstä kasvaa iän myötä. Kuutoskaupunkien 0–2-vuotiaista avohuollon asiakkaana oli 2,8 prosenttia, mutta 16–17-vuotiaista 5,7 prosenttia.¹²⁸

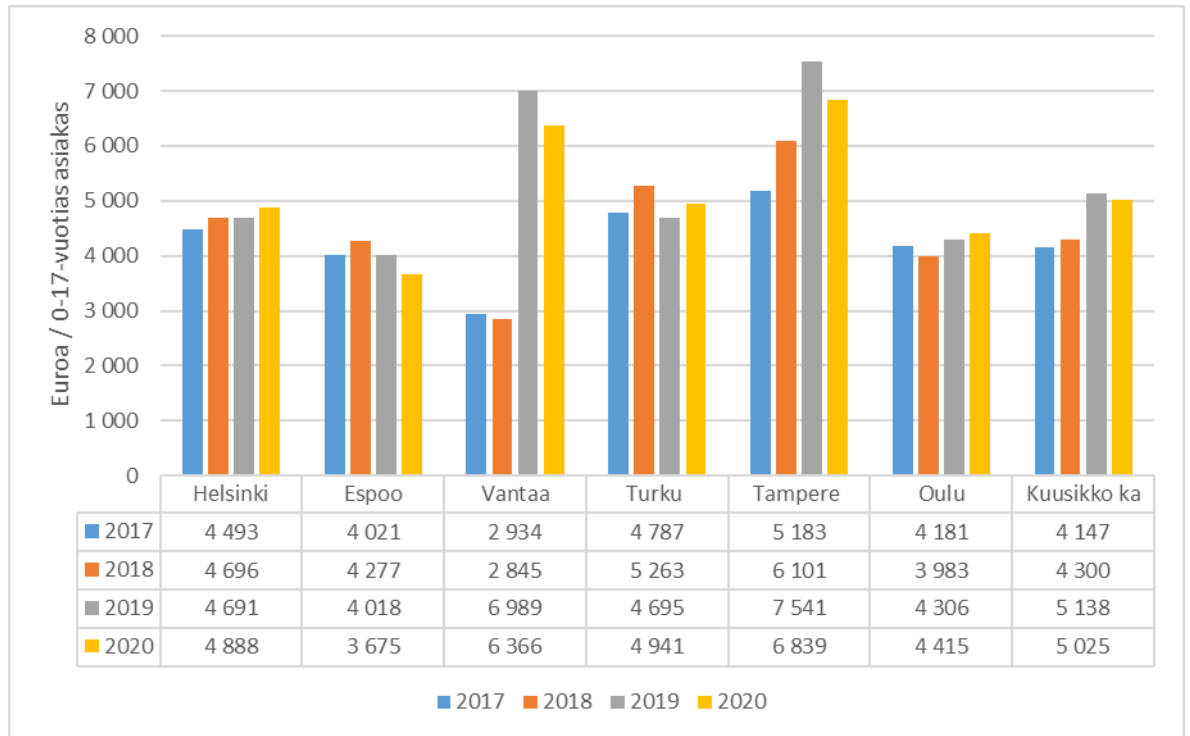
¹²⁶ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2020: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.30. Luettu 5.3.2022. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.36. Luettu 5.3.2022.

¹²⁷ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.36. Luettu 5.3.2022.

¹²⁸ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.33–34. Luettu 5.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 3 Kuusikkokuntien avohuollon kokonaiskustannukset ilman jälkihuoltoa 0–17-vuotiasta asiakasta kohden vuosina 2017–2020. (Kustannukset on korotettu vuoden 2020 arvoon julkisten menojen hintaindeksillä sosiaalitoimelle.)¹²⁹

Avohuollon kustannukset 0–17-vuotiasta asiakasta kohden (kuvio 3) vaihtelivat vuonna 2020 Espoon 3 675 eurosta Tampereen 6 839 euroon. Helsingin, Turun ja Oulun kustannukset sijoittuivat 4 415–4 941 euron välille, kun Vantaan kustannukset olivat lähempänä Tampereen kustannuksia ollen 6 366 euroa. Helsingin kustannukset ovat hieman nousseet vuosittain, kun tarkastellaan vuosien 2017–2020 kustannusten kehitystä. Helsingin asiakaskohtaiset kustannukset ovat kuitenkin jääneet vuosina 2019 ja 2020 kuusikkokuntien keskiarvoa pienemmiksi.¹³⁰

Vantaan vuosien 2019–2020 asiakaskohtaisten kustannusten nousun syynä on lastensuojelun asiakasmäärän tietopohjan muutos. Vuosien 2017–2018 asiakasmäärässä ovat mukana nyt raportin asiakasmäärän ulkopuolella olevat sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja saavat lapset eli palvelutarpeenarvioprosessissa olevat lapset sekä perhesosiaaliryhmien palvelussa olevat lapset.¹³¹

¹²⁹ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.37. Luettu 5.3.2022.

¹³⁰ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.37. Luettu 5.3.2022.

¹³¹ Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020, s.37. Luettu 5.3.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.5 Asiakaskyselyiden ja palautteiden hyödyntäminen

Lastensuojelun palveluntarpeen arvioinnin, perhesosiaalityön palveluiden ja asiakasohjauksen asiakasosallisuuden toteutuminen

Lastensuojelun palveluntarpeen arviointi ja tuki yksikössä ei ole käytössä erillistä asiakaspalauttejärjestelmää. Asiakkaat ja heidän läheisensä antavat palautteet yleensä suoraan yksikön työntekijöille asiakastapaamisten yhteydessä. Asiakaspalautteita tulee jonkin verran myös kaupungin palautejärjestelmän kautta sekä sähköpostitse suoraan asiakkailta tai heidän läheisiltään sekä yhteistyökumppaneilta. Asiakaspalautteet käsitellään yksikön yhteisissä esihenkilö- ja työryhmäpalaverissa. Mahdolliset kantelut ja muistutukset käsitellään niille kuuluvan prosessin mukaisesti.¹³²

Helsingin yliopistossa vuonna 2020 tehdyn pro gradu tutkielman yhteydessä toteutettiin asiakaskysely palveluntarpeen arvioinnin yksikön asiakasperheille. Kysely toteutettiin syys-joulukuun aikana. Kyselyyn oli mahdollista vastata vain kirjallisella lomakkeella. Kyselyyn vastasi 11 lasta tai nuorta ja 44 aikuista. Vastaajat olivat pääosin tyytyväisiä yhteistyöhön työntekijöiden kanssa ja kokivat saaneensa tarpeeksi tietoa palveluntarpeen arvioinnista sekä prosessin etenemisestä. Vastaajat kokivat tulensa kuulluiksi ja heille oli varattu prosessissa riittävästi aikaa. Niiden palveluntarpeen arviointien osalta, joissa työparina oli joku muu, kuin kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää, olivat vastaajat tyytymättömämpiä palveluun. On kuitenkin huomiotava, että kyselyyn vastanneiden määrä on varsin vähäinen verrattuna yksikön todellisiin asiakasmääriin.¹³³

Lastensuojelun perhesosiaalityön palveluiden ja asiakasohjauksen yksiköissä aloitettiin vuonna 2019 asiakaspalautteiden keräämisen ja hyödyntämisen kehittämistyö. Kehittämiskohteena oli tunnistettu asiakaspalautteet ja asiakkaan osallisuuden mittaaminen. Työ kuitenkin keskeytyi korona pandemian johdosta. Myös käytössä olleet asiakaspalautelaitteet jouduttiin sulkemaan. Yksiköiden ostopalveluina hankittujen palveluiden tuottajilta on kilpailutuksissa edellytetty, että käytössä on asiakaspalauttekanavat.¹³⁴

Perhesosiaalityön palveluiden asiakastapaamisissa asiakkailta ja heidän läheisiltään kysytään aina tapaamisen päätteeksi, onko tapaamisessa keskusteltu heille tärkeistä ja oikeista asioista. Tarkoituksena on osallistaa asiakkaita ja perheitä omassa asiassaan. Kolmen kuukauden välein pidetään perhetyön arviointi, johon osallistuvat perhesosiaalityön palveluiden ja asiakasohjauksen työntekijöiden lisäksi asiakasperheen sosiaalityöntekijä sekä perhe itse. Arvioinnissa käsitellään yhdessä asetettuja

¹³² Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palveluntarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

¹³³ Lapsiperheiden palveluntarpeen arvioinnin ja tuen sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 31.1.2022.

¹³⁴ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tavoitteita ja niiden saavuttamista. Arvioinneissa asiakasperheillä on mahdollisuus antaa palautetta. Perheiltä saadaan palautetta myös sähköpostitse. Palautteiden perusteella osa pitää palveluprosessia onnistuneena ja työntekijät ovat saaneet kiitosta. Osalla taas toiveena on ollut työntekijän vaihtuminen toiseen henkilöön ja palveluprosessia on kritisoitu. Annetut palautteet kirjataan asiakasjärjestelmään ja käsitellään yksiköiden yhteisissä työryhmäpalavereissa.¹³⁵

Lastensuojelun Toivo-projektin työntekijät ovat käyneet palautetietoisien toiminnan koulutuksen ja käytössä on FIT-mittari (Feedback Informed Treatment).¹³⁶ FIT tarkoittaa palautetietoista hoitoa tai työskentelyä, jossa asiakkaiden palautetta hyödynnetään jatkuvasti hoidon tai työskentelyn aikana. FIT-mittari on luotu maailmanlaajuisen haasteeseen, jossa tuloksellisia sosiaali- ja terveystalvueluita on tuotettava yhä suuremmalle väestölle yhä pienemmillä resursseilla.¹³⁷

Helsingin lastensuojelussa otettiin 6.11.2021 käyttöön Apotti-järjestelmä, jota on tarkoitettu tulevaisuudessa mahdollisuuksien mukaan hyödyntää myös asiakaspalautteen keräämisessä, käsittelyssä, seurannassa ja toiminnan kehittämisessä.¹³⁸

Lastensuojelun avohuollon palveluiden asiakasosallisuuden toteutuminen

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikkö toteutti vuoden 2016 keväällä laajan asiakaskyselyn, jonka tavoitteena oli saada asiakkailta sekä heidän vanhemmiltaan palautetta lastensuojelun avohuollon työn kehittämiseksi. Kyselyyn oli mahdollista vastata kirjallisesti lomakkeella sekä sähköisesti internet-sivustolla. Kyselyyn vastasi 331 lasta ja nuorta sekä 260 aikuista.¹³⁹

Lasten ja nuorten kyselyyn vastanneista noin 70 prosenttia oli yli 13-vuotiaita. Suurin osa oli ollut asiakkaana 1–3 vuotta. Yli 3 vuotta asiakkaana oli ollut 26 prosenttia vastanneista. Lapsista ja nuorista 75 prosenttia oli kokenut, että lastensuojelun asiakkuus oli auttanut heitä paljon tai melko paljon. Lisäksi 80 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että he voivat kertoa sosiaalityöntekijälle huolistaan ja mielipiteistään asioista päätettäessä sekä puhua tapaamisissa heille itselleen tärkeistä asioista. Lastensuojelun asiakkuudessa auttaviksi ja toimiviksi keinoiksi lapset ja nuoret olivat

¹³⁵ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

¹³⁶ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

¹³⁷ <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeeminen-toimintamalli-lastensuojelussa/kohti-palautetietoista-lastensuojelua-fit-mittarin-pilotointi-osana-systeemista-lastensuojelua> /Luettu 23.2.2022.

¹³⁸ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

¹³⁹ Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kokeneet taloudellisen avun, tukihenkilötoiminnan, omista ja perheen asioista puhumisen sekä auttamisen tasapainoiseen arkeen. Oman sosiaalityöntekijän kanssa toivottiin enemmän tapaamisia.¹⁴⁰

Vanhempien kyselyyn vastanneista 40 prosentilla perheen lapsen tai nuoren asiakkuus oli kestänyt 1–3 vuotta ja 30 prosentilla yli 3 vuotta. Vanhemmista 70 prosenttia koki saavansa yhteyden sosiaalityöntekijään tarvittaessa aina, 17 prosenttia joskus ja 3 prosenttia harvoin. Vanhemmista 92 prosenttia oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä oli kertonut ymmärrettävästi, miksi lapsi tai nuori on lastensuojelun asiakkaana. Lapsen asioista päätettäessä 80 prosenttia vanhemmista kertoi saaneensa ilmaista mielipiteensä vapaasti ja heistä valtaosa oli kokenut, että mielipiteellä oli merkitystä. Vanhemmista 72 prosenttia oli sitä mieltä, että lastensuojelun asiakkuus oli auttanut perhettä paljon tai melko paljon. Auttavaksi ja toimivaksi keinoksi vanhemmat olivat kokeneet tehostetun perhetyön. Kotiin annettava tuki, apu ja keinot arjessa pärjäämiseksi oli koettu tärkeäksi. Kritiikkiä saivat usein vaihtuvat työntekijät, työntekijöiden aikapula ja puutteelliset palvelut tai liian myöhään saatu tuki. Neurologisesti oireilevien lasten ja nuorten vanhemmille toivottiin enemmän tukea ja apua.¹⁴¹

Vuoden 2016 jälkeen ei laajempia erillisiä asiakaskyselyitä avohuollon sosiaalityön yksikössä ole tehty. Yksikön kahdessa alayksikössä on käytössä systeeminen työote ja aina kun asiakas ja hänen läheisensä ovat systeemisessä viikkokokouksessa läsnä, pyydetään heiltä kirjallisesti palautetta tai vaihtoehtoisesti sosiaalityöntekijä kirjaa annetut palautteet. Jokaisessa kohtaamisessa asiakkaalta ja hänen läheisiltään kuitenkin kysytään mistä asioista he haluavat keskustella ja mitkä asiat he kokevat tärkeiksi keskustella tapaamisen aikana. Aihetoiveet sekä tärkeiksi koetut asiat kirjataan asiakastietoihin. Asiakaskohtaamisen lopussa asiakkaalta ja hänen läheisiltään vielä varmistetaan, että tapaamisessa on käsitelty heidän toivomiaan sekä tärkeiksi kokemiaan asioita. Lisäksi asiakkailta ja heidän läheisiltään kysytään, miten tapaaminen on heidän mielestään mennyt. Asiakkuuden päättyessä pidetään yhteinen loppupalaveri, jossa on mahdollisuus antaa avohuollon toiminnasta ja palveluista palautetta. Tapaamisissa sekä loppupalavereissa saatu palaute kirjataan asiakastietoihin. Avohuollon sosiaalityön yksikkö tekee koosteet saaduista palautteista ja kehittää toimintaansa niiden perusteella.¹⁴²

Sosiaalityöntekijöille tulee palautetta myös sähköpostitse. Useimmiten palautetta antavat palveluun tyytyväiset asiakkaat ja heidän läheisensä. Tyytymättömiltä asiakkailta ja heidän läheisiltään on haastavampaa saada palautetta eivätkä he yksikön kokemuksen mukaan myöskään vastaa kovin helposti erillisiin asiakaskyselyihin.¹⁴³

¹⁴⁰ Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

¹⁴¹ Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

¹⁴² Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

¹⁴³ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikössä 11.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleet yhteydenotot ja palautteet

Sosiaali- ja potilasasiamiehen tehtävät on määritelty laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Tehtävänä on neuvoa asiakkaita ja potilaita edellä mainittujen lakien soveltamiseen liittyvissä asioissa, neuvoa ja avustaa muistutusten sekä kanteluiden teossa, tiedottaa asiakkaan ja potilaan oikeuksista sekä edistää oikeuksien toteutumista. Lisäksi sosiaaliasiamiehen tehtävänä on seurata asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä selvitys vuosittain kunnanhallitukselle.¹⁴⁴

Vuonna 2020 sosiaali- ja potilasasiamiehiin otettiin yhteyttä lastensuojeluasioihin liittyen 126 kertaa. Yhteydenotot koskivat sekä avo- että sijaishuollon palveluita. Yhteydenottojen aiheena oli muun muassa vanhempien väliset huolto- ja tapaamisriidat, joissa vanhemmilla on ollut erilaisia odotuksia lastensuojelun tuelle. Lastensuojelun toiminta on koettu puolueelliseksi ja vanhempien tasapuolisempaan kohteluun toivottiin kiinnitettävän huomiota. Lisäksi yhteydenotoissa tuli esille asiakkaiden tiedon tarve lastensuojelun todellisista toimintamahdollisuuksista vanhempien välisissä ristiriitatilanteissa. Neuvontaa ja ohjausta tarvittiin myös oikeusturvakeinojen käytössä. Työntekijöiden suurella vaihtuvuudella koettiin olevan huono vaikutus lapsen asioiden hoitamiseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ei koettu tuntevan lasta tai tietävän riittävästi tämän asioista. Esille nousi myös lastensuojelutyön kiireen vaikutus asiakaskokemukseen.¹⁴⁵

Sosiaali- ja terveystoimiala on perustanut helmikuusta 2022 alkaen helsinkiläisten eroperheiden kanssa työskentelyn tueksi moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän. Ryhmä työskentelee Lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys palveluissa. Perheiden vastuutyöntekijöillä on mahdollisuus pyytää työryhmältä konsultaatioita eroperheiden tilanteiden käsittelyyn. Työryhmä kartoittaa perheiden tilanteita esitietolomakkeiden, vastuutyöntekijän esittelyn sekä asiakastietojen perusteella, antaa moniammatillisen arvion sekä mahdollisen toimenpidesuosituksen. Perheiden vastuutyöntekijät välittävät tiedon perheille ja tekevät kirjaukset asiakastietojärjestelmään. Tavoitteena on käsitellä perheiden tilanteita asiakkaiden suostumuksella, mutta sosiaalihuoltolain perusteella käsittely on mahdollista myös ilman suostumusta. Työryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa ja sen jäsenet ovat salassapitovelvollisia.¹⁴⁶

Konflikteja eroperheissä voivat aiheuttaa esimerkiksi pitkittynyt huoltoriita ja jatkuvat oikeusprosessit, vaativat uusperheiden ongelmat, väkivalta, päihderiippuvuus, psyyken ongelmat, vanhempien vaikeat kommunikaatioon liittyvät ongelmat, taloudelliset kysymykset sekä jyrkät uskonnolliset ja kulttuuriset ristiriidat.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2020 kaupunginhallitukselle 31.5.2021. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

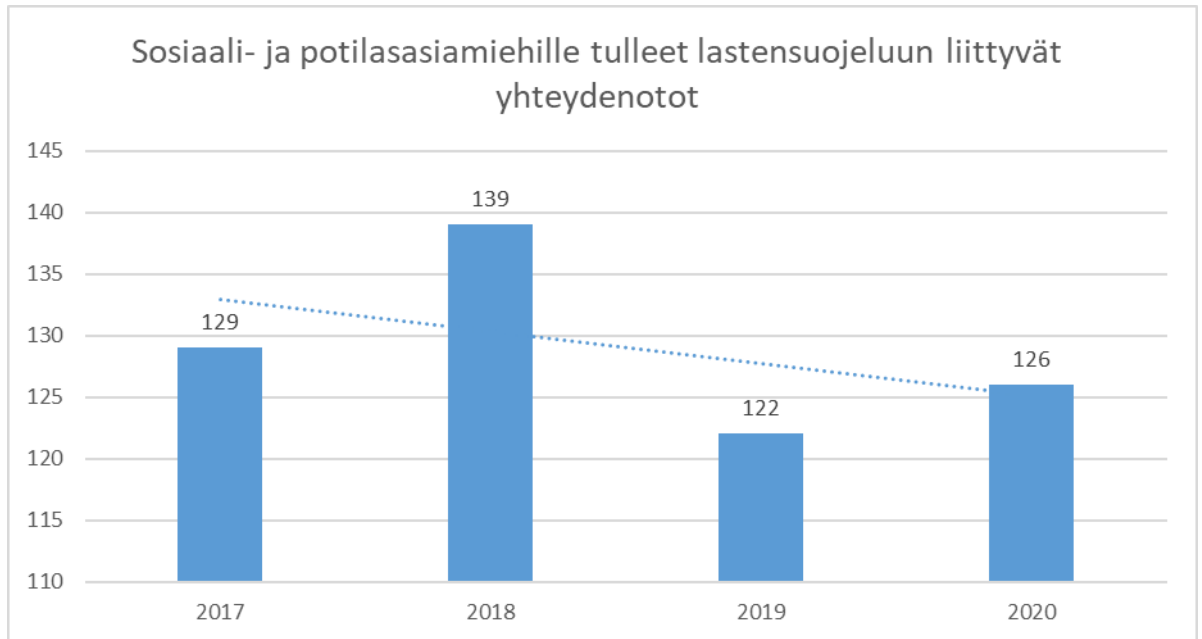
¹⁴⁵ Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2020 kaupunginhallitukselle 31.5.2021.

¹⁴⁶ Helsingin kaupungin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, uutiset. /Luettu 21.2.2022.

¹⁴⁷ Helsingin kaupungin helmi-intra, sosiaali- ja terveystoimiala, uutiset. /Luettu 21.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 4 Sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleet yhteydenotot vuosina 2017–2020¹⁴⁸

Kuviossa 4 on kuvattu sosiaali- ja potilasasiamiehille vuosina 2017–2020 tulleiden lastensuojelua koskeneiden yhteydenottojen määrää. Yhteydenottojen määrässä ei viime vuosina ole tapahtunut kovin suurta vaihtelua. Yhteydenottojen määrä suhteutettuna lastensuojelun asiakasmäärään on vuositasolla noin kahden prosentin luokkaa.

2.6 Koronapandemian vaikutukset lastensuojeluun

Alkuvuodesta 2020 alkoi maailmanlaajuinen koronapandemia. Viruksen nopean leviämisen estämiseksi ja terveydenhuollon kantokyvyn turvaamiseksi asetettiin erilaisia ihmisten perusarkeen vaikuttavia rajoituksia.¹⁴⁹ Rajoituksia on toteutettu eriasteisina helmikuulle 2022 saakka. Rajoituksilla on ollut vaikutusta myös terveys- ja hyvinvointipalvelujen saatavuuteen.

Korona on vaikeuttanut monissa perheissä elämää. Niiden perheiden osalta, joiden arjessa vaikeuksia on ollut jo ennen pandemiaa, on korona todennäköisesti pahentanut tilannetta entisestään. Se on esimerkiksi voinut koetella taloudellista tilannetta. Tilanteen pitkittyminen on luonut myös pohjaa mielenterveysongelmien, alkoholin käytön sekä perheväkivallan lisääntymiselle.¹⁵⁰

Vuonna 2020 pandemian vaikutukset näkyivät selkeästi etäkouluun siirryttäessä lastensuojeluilmoitusten määrässä. Poliisin ja hätäkeskuksen tekemien ilmoitusten

¹⁴⁸ Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2020 kaupunginhallitukselle 31.5.2021.

¹⁴⁹ Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

¹⁵⁰ Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

määrä nousi, kun taas päiväkotien ja neuvoloiden tekemien ilmoitusten määrä väheni huomattavasti. Lisäksi etäopetukseen siirtyminen vähensi ilmoituksia, joissa syynä oli lapseen kohdistuva väkivalta. Aikuisten välistä väkivaltaa koskevat ilmoitukset sen sijaan lisääntyivät selvästi. Koronapandemian ja rajoitusten vaikutukset näkyivät myös koko vuoden ajalta ennakkollisten lastensuojeluilmoitusten, lasten ja nuorten rikoksilla oirehtimisen sekä vanhempien huolto- ja tapaamisriitojen lisääntymisenä.¹⁵¹

Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki -yksikön mukaan koronapandemia on saattanut vaikuttaa epäsuorasti joidenkin vanhempien mielenterveyteen. Pandemiin liittyneistä peloista ja uhkista johtuen lapsia on voitu ottaa pois varhaiskasvatuksesta sekä koulusta ja kotiin on jouduttu järjestämään akuuttia apua. Palvelun aloittaminen on voinut viivästyä kuukausilla, kun vanhemmat ovat pelänneet koronavirustartuntaa tai perheessä on ollut sairastuneita.¹⁵²

Koronapandemiaa on käytetty myös syynä olla ottamatta vastaan palveluja esimerkiksi perhetyötä, sosiaalityöntekijöitä ei ole päästetty kotikäynneille tai asiakkaat eivät ole tulleet tapaamisiin. Tämä on lisännyt asiakasperheiden huonokuntoisuutta sekä palvelujen tarvetta. Palveluvelkaa on kuitenkin saatu kurottua kiinni. Tarve kohtavaan työhön on kasvanut pandemian aikana. Asiakkaita on tarvittaessa pyritty tapamaan myös ulkona, mikäli kotiin ei ole voitu mennä.¹⁵³

Eroperheissä pandemia on vaikeuttanut lasten tapaamisten toteuttamista. Mikäli vanhempien välit ovat olleet jo valmiiksi haastavat, pandemian aikana ne ovat voineet kärjistyä entisestään.¹⁵⁴

Koronapandemian johdosta on Helsingin lastensuojelussa sijoitettu sijaishuoltoon alle kymmenen lasta viimeisen kahden vuoden aikana. Sijoitukseen on jouduttu turvautumaan, koska vanhemmat ovat sairastuttuaan joutuneet sairaalaan, eikä lapsille ole ollut hoitajaa.¹⁵⁵

Koronapandemian aikana osa lastensuojelun henkilökohtaisista palveluista siirtyi etäpalveluiksi. Paljon palveluita tarvitsevat asiakasperheet eivät välttämättä tule etäpalveluilla autetuksi. Osassa pandemian vaiheista on esimerkiksi ollut vaikeuksia saada perheille henkilökohtaista apua perheneuvoloista. Toisaalta etäyhteydet on myös koettu hyväksikin yhteydenottovälineeksi, jonka avulla perheisiin on voitu olla

¹⁵¹ Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

¹⁵² Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

¹⁵³ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

¹⁵⁴ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022.

¹⁵⁵ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

useammin yhteydessä. Lastensuojeluun onkin kehitetty uusia etäyhteyksin toteutettavia sosiaalityöntekijän ja perheiden välisiä asiakastapaamisia sekä ryhmäpuheluita moniammatillisten työryhmien ja perheiden välillä.¹⁵⁶

Koronapandemia lisää palveluntarvetta monissa palveluissa tulevaisuudessa. Pandemian vaikutukset tulevat todennäköisesti näkymään viiveellä myös lastensuojelun palveluissa.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki yksikössä 31.1.2022. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päällikkö, sosiaali- ja terveystoimiala 11.2.2022.

¹⁵⁷ Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys. Haastattelu sosiaali- ja terveystoimen Lastensuojelun perhesosiaalityön palvelujen ja asiakasohjauksen yksiköissä 2.2.2022.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lastensuojelun avohuollon palvelujen työntekijämitoitus on lain mukaan riittävällä tasolla, mutta perheiden lisääntyneiden haasteiden takia tarpeisiin ei aina pystytä vastaamaan. Avohuollon palvelut eivät siis käytännössä ole riittävällä tasolla. Avohuollon palveluilla kyetään kuitenkin todennäköisesti ehkäisemään huostaanottoja ja sijoituksia.

Lastensuojelun avohuollon lakisääteiset velvoitteet kyetään täyttämään, mutta sosiaalityöntekijöistä on pulaa.

Vuonna 2021 lastensuojelun vireillepanoja ja ilmoituksia tehtiin Helsingissä yhteensä 21 008. Vireillepanot ja ilmoitukset ovat olleet viimeisten vuosien aika nousussa. Helsingissä ehditään kuitenkin käsitellä lähes kaikki lastensuojelun vireillepanot ja palvelutarpeen arvioinnit lyhyemmissä määräajoissa kuin lastensuojelulaki edellyttää.

Lastensuojeluilmoitusten pääasiallisia syitä ovat vanhempien päihteiden käyttö sekä mielenterveysongelmat, aikuisten välinen ja lapseen kohdistuva väkivalta sekä lapsen psyykkiseen hyvinvointiin ja koulunkäyntiin liittyvät ongelmat. Määrällisesti ilmoituksia tulee eniten poliisilta ja koulutoimen edustajilta. Valtaosa vireillepanoista on aiheellisia ja johtaa toimenpiteisiin. Noin 30 prosentilla on aiempaa taustaa lastensuojelun asiakkaana olemisesta. Asiakkuudet kestävät muutamista viikoista vuosiin. Asiakkuus uusiutuu yleisimmin vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien johdosta.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vakansseja on riittävästi asiakkaiden määrään nähden. Lastensuojelun asiakkaalla tulee olla hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Vuoden 2021 lokakuussa lastensuojelun avohuollon sosiaalityön asiakkaiden määrä oli 2 882, ja avohuollon sosiaalityön kokonaisvakanssimäärä 100. Ongelma kuitenkin on se, että vakanssien täyttöasteessa on pidemmän aikaa ollut yli 10 työntekijän vajaus rekrytointirytyksistä huolimatta.

Mikäli lastensuojelun vakanssit saataisiin täytettyä pidempiaikaisesti, vähentäisi se lastensuojelutyön kuormittavuutta, parantaisi työntekijöiden pysyvyyttä ja aikaa jäisi työn laadulliseen kehittämiseen ja asiakaspalveluun.

Vuoden 2022 alusta alkaen lastensuojelulain mukaan sosiaalityöntekijällä saa olla enintään 35 alle 18-vuotiasta lasta asiakkaana. Täyttämättömistä vakansseista huolimatta lain mukainen tavoite on toteutunut Helsingissä vuosina 2020 ja 2021. Lastensuojelun avohuollon asiakasmääriin on pystytty vaikuttamaan panostamalla monitoimijaisiin työryhmiin palveluntarpeen arvioinnissa sekä itse palveluntarpeen arviointiin. Lisäksi on vahvistettu asiakkaiden ohjausta perhesosiaalityön palveluihin. Asiakaslasten määrä ollut laskusuuntainen vuoteen 2020 saakka, mutta nousi jonkin verran vuonna 2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Lastensuojelun avohuollon palvelut eivät vastaa aina asiakkaiden tarvetta. Palveluista on ajoittaista pulaa, mutta myös muiden palveluiden riittämättömyyttä ratkotaan lastensuojelun avohuollon tukitoimilla.

Asiakkuuksien taustalta erityisesti esille nousevia syitä tuen tarpeelle ovat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, lasten neuropsykiatrisen oireilu, vanhempien ero- ja riitatilanteet, yksihuoltajuus, maahanmuuttajaperheiden kotoutumisongelmat sekä vanhempien pärjäämättömyys kehitysvammaisten lasten kanssa.

Perheet tarvitsevatkin entistä vahvempaa tukea ja palveluita, ja asiakkuuteen myös tullaan aiempaa huonompikuntoisina. Osaan palveluista joudutaan jonottamaan. Ajoittaista pulaa on tehostetusta perhetyöstä, perhekuntoutuspaikoista sekä ammatillisista tukiperheistä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla joudutaan nykyisin ratkaisemaan myös muiden palveluiden riittämättömyyttä ja kyvyttömyyttä ratkaista perheiden ongelmia sekä tuen ja avun tarvetta.

Lisäksi sosiaalityöntekijöiden vajauksen vuoksi kaikkien asiakkaiden kanssa ei pystytä toimimaan niin intensiivisesti kuin olisi tarve. Työntekijävajaus asettaa haasteita asiakassuunnitelmien tarpeenmukaiselle päivittämiselle ja asiakkaita voidaan joutua siirtämään sosiaalityöntekijältä toiselle työntekijöiden vaihtuvuuden takia.

Lastensuojelussa otettiin marraskuussa 2021 käyttöön Apotti-toiminnanohjausjärjestelmä. Apotti on koettu hankalaksi ja työlääksi käyttää ja sosiaalityöntekijöillä on huolen aiheena, miten järjestelmä taipuu asiakassuunnitelmien päivittämiseen. Asiakassuunnitelma on lastensuojelun asiakastyön väline lapsen ja perheen tarvitseman tuen ja palveluiden suunnitteluun, arviointiin sekä seurantaan. Asiakassuunnitelma toteuttaa tavoitteellista ja suunnitelmallista sosiaalityötä.

Avohuollon palveluilla on mahdollisesti pystytty ehkäisemään huostaanottoja ja sijoituksia. Kokonaisvaikutukset varhaisen tuen palveluiden vaikuttavuudesta eivät kuitenkaan ole täysin luotettavasti arvioitavissa, koska seurantatietoja ei ole saatavilla.

Lastensuojelun avohuollon palvelut tekevät yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluiden kanssa lapselle ja perheelle tarvittavan tuen saamiseksi. Yhteistyö toimii osittain hyvin, mutta yhteistyössä on myös puutteita ja riittämättömyyttä. Neuvolan, perheneuvolan ja kouluterveydenhuollon palveluissa tulisi olla riittävät resurssit tunnistaa huoli jo varhaisessa vaiheessa, ohjata ja motivoida perheitä palveluiden piiriin sekä seurata niiden vaikuttavuutta. Vanhemmille annettavien päihde- ja mielenterveyspalveluiden kiinnipitävyydestä huolehtiminen on tärkeää. Sosiaali- ja terveydenhuollon eri palveluiden yhteistyöllä palveluverkostossa on merkitystä, jotta asiakkaat ja heidän perheensä tulevat oikea-aikaisesti kohdatuksi ja saavat vaikuttavaa palvelua. Lasten ja perheiden ongelmien pitkittyminen sekä oikea-aikaisten ja -määräisten tukitoimien puutteellisuus lisäävät lastensuojelun palvelujen tarvetta.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Lastensuojelun avohuollon palveluilla on todennäköisesti voitu ehkäistä lasten huostaanottoja ja sijaishuollon tarvetta. Vuosina 2017–2020 huostaanottojen ja sijoitusten määrä lastensuojelun avohuollon asiakkaissa on laskenut 248 lapsesta 210 lapseen. Vuoden 2021 lopulla lastensuojelun avohuollon palveluissa olevista asiakkaista otettiin huostaan ja sijoitettiin vain vähän yli 150 lasta, kaikista asiakaslapsista 3,5 prosenttia. Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten määrä lastensuojelun asiakaslapsista ei ole kovin suuri, joten tältä osin lastensuojelun avohuollon palveluita voidaan pitää vaikuttavina.

Helsingin lastensuojelun avohuollon palveluiden kustannukset ovat Kuusikkokuntien keskitasoa

Kuusikkokuntien lastensuojelun kokonaiskustannukset ovat nousseet viime vuosina kaikissa kuutoskaupungeissa, ollen vuonna 2020 yhteensä 422,1 miljoonaa euroa. Suurin osa lastensuojelun kustannuksista sekä niiden noususta syntyy lasten sijoituksista. Kuusikkokuntien lastensuojelun avohuollon kokonaiskustannukset olivat vuonna 2020 yhteensä 81,1 miljoonaa euroa pysytellen vuoden 2019 tasolla.

Helsingissä lastensuojelun avohuollon kustannukset olivat vuonna 2020 yhteensä 25,8 miljoonaa euroa. Kustannusnousua vuodesta 2019 on yhteensä 1,8 miljoonaa euroa. Nousu johtuu avohuollon tukitoimien ja jälkihuollon kustannusten kasvusta. Avohuollon asiakkaana olevien osuus väestöstä kasvaa iän myötä. Vuonna 2020 kuutoskaupunkien 0–2-vuotiaista avohuollon asiakkaana oli 2,8 prosenttia ja 16–17-vuotiaista 5,7 prosenttia. Helsingissä jälkihuollon kustannukset olivat vuonna 2020 3,9 miljoonaa euroa.

Kuusikkokuntien avohuollon kustannukset 0–17-vuotiaista asiakasta kohden vaihtelivat vuonna 2020 Espoon 3 675 eurosta Tampereen 6 839 euroon, Helsingin asiakaskohtaisten kustannusten ollessa 4 888 euroa. Helsingin asiakaskohtaiset kustannukset ovat vuosina 2019 ja 2020 olleet kuusikkokuntien keskiarvoa hieman pienemmät. Tältä osin Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 tavoite on toteutunut.

Asiakasta osallistetaan ja toimintaa kehitetään palautteiden avulla

Asiakkailta ja heidän perheiltään kerätään palautetta asiakastapaamisten ja perheyön arviointien yhteydessä keskustelemalla yhdessä asetetuista tavoitteista ja niiden saavuttamisesta sekä muista asiakasperheen tärkeäksi kokemista asioista. Kun asiakkuus päättyy, pyydetään loppupalavereissa palautetta avohuollon toiminnasta ja palveluista. Palautteita saadaan myös kaupungin palautejärjestelmän sekä sähköpostin kautta.

Palautteet kirjataan asiakasjärjestelmään ja tehdään koosteet, jotka käsitellään lastensuojelun avohuollon yksiköiden yhteisissä esihenkilö- ja työryhmäpalavereissa. Toimintaa kehitetään saatujen palautteiden perusteella. Mahdolliset muistutukset ja kantelut käsitellään niille kuuluvan prosessin mukaisesti. Lastensuojelun avohuollon palveluissa on tehty myös asiakaskyselyitä.

ARVIOINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Palautteiden perusteella osa pitää palveluprosessia onnistuneena ja työntekijät ovat saaneet kiitosta. Osa taas kritisoi työntekijöiden vaihtuvuutta ja aikapulaa sekä puutteellisia palveluita. Lastensuojelun asiakkuudessa toimiviksi keinoiksi asiakasperheet ovat kokeneet taloudellisen avun, tukihenkilötoiminnan ja tehostetun perhetyön, omista ja perheen asioista puhumisen sekä auttamisen tasapainoiseen arkeen. Lapset ja nuoret toivoivat enemmän tapaamisia oman sosiaalityöntekijän kanssa. Iso osa lapsista ja heidän vanhemmistaan kokee voivansa ilmaista mielipiteensä vapaasti.

Sosiaali- ja potilasasiamiehille tulleissa yhteydenotoissa ja palautteissa esille ovat nousseet vanhempien väliset huolto- ja tapaamisriidat sekä sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus, jolla on koettu olevan negatiivista vaikutusta lapsen asioiden hoitamiseen.

Marraskuussa 2021 käyttöön otettua Apotti-järjestelmää on tarkoitus tulevaisuudessa hyödyntää asiakaspalautteiden keräämisessä, käsittelyssä, seurannassa ja toiminnan kehittämisessä.

Koronapandemian vaikutuksia nähtävissä lastensuojelun avohuollon palveluissa

Vuonna 2020 koronapandemian vaikutukset näkyivät lastensuojeluilmoitusten määrän kasvuna, etenkin aikuisten välistä väkivaltaa koskevien ilmoitusten osalta. Pandemian ja rajoitusten vaikutukset näkyivät myös koko vuoden ajalta ennakkollisten lastensuojeluilmoitusten, lasten ja nuorten rikoksilla oirehtimisen sekä vanhempien huolto- ja tapaamisriitojen lisääntymisenä. Pandemiaan liittyneiden vanhempien pelkojen ja koettujen uhkien takia lapsia ei ole viety päiväkotiin tai päästetty kouluun. Lisäksi koteihin on jouduttu järjestämään akuuttia apua. Eroperheissä koronapandemia on vaikeuttanut lasten tapaamisten toteuttamista.

Koronapandemiaa on käytetty myös syynä olla ottamatta vastaan palveluja. Tämä on lisännyt asiakasperheiden huonokuntoisuutta sekä palvelujen tarvetta. Palveluista osa siirtyi pandemian aikana etäpalveluiksi ja ne onkin koettu hyväksi toimintatavaksi. Paljon palveluita tarvitsevat asiakasperheet eivät aina kuitenkaan tule etäpalveluilla autetuiksi.

Koronapandemian vaikutukset tulevat todennäköisesti näkymään viiveellä myös lastensuojelun avohuollon palveluissa.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET**Arviointikäynnit ja haastattelut:**

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti sosiaali- ja terveystoimialalle 17.12.2021.

Lastensuojelun sosiaalityön päällikön ja kolmen johtavan sosiaalityöntekijän haastattelu, Sosiaali- ja terveystoimiala, Lastensuojelu ja perhesosiaalityö, Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö 11.2.2022.

Lastensuojelupalvelujen päällikön, johtavan ohjaajan ja johtavan sosiaalityöntekijän haastattelu, Sosiaali- ja terveystoimiala, Lastensuojelu ja perhesosiaalityö, Lastensuojelun ja perhesosiaalityön palvelut sekä asiakasohjaus ja valvonta 2.2.2022.

Lastensuojelun sosiaalityön päällikön ja kolmen johtavan sosiaalityöntekijän haastattelu, Sosiaali- ja terveystoimiala, Lastensuojelu ja perhesosiaalityö, Lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi ja tuki 31.1.2022.

Sähköposti- ja puhelintiedustelut:

Suunnittelija, sosiaali- ja terveystoimialan tietohallintopalvelut, puhelu 10.2.2022.

Sosiaali- ja terveystoimialan Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön päälliköltä sähköpostitse saadut tiedot 11.2.2022.

Sosiaali- ja terveystoimialan Lastensuojelun lapsiperheiden palveluntarpeen arvioinnin ja tuen sosiaalityön päälliköltä sähköpostitse saadut tiedot 31.1.2022.

Sosiaali- ja terveystoimialan Tietohallintopalveluiden suunnittelijalta sähköpostitse saadut tiedot 16.2.2022.

Muut lähteet:

Helsingin kaupungin talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2021–2023.

Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2021: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2020.

Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2020: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2019.

Lounatvuori S. & Lindqvist U. 2008. Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisu 2008:7.

Sosiaali- ja potilasasiamiesten selvitys 2020, sosiaali- ja terveystoimiala.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Sosiaali- ja terveystoimialan toimintakertomukset 2017–2020.

STM 2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 4.9.2020 julkaisu 2020:28.

Tarkastusviraston arviointimuistio 2020 Lastensuojelun sijaishuollon riittävyys.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LIITTEET

Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe
Lastensuojelun avohuollon palveluiden riittävyys
Arvioinnin valmistelijat: kaupunkitarkastajat Kirsi-Marie Kaito ja Taina Rintala
Suunnitelman laatija: kaupunkitarkastaja Kirsi-Marie Kaito
Arvioinnin ohjausryhmä: Tarkastuslautakunnan 2. toimikunta
Valmistumisaika (arvio kuukaudesta, jona muistio toimikunnassa): 2/2021
Arviointiaiheen tausta, arvioinnin kohde ja rajaus
<p>Tavoitteena on arvioida, ovatko Helsingin kaupungin lastensuojelun avohuollon palvelut riittävällä tasolla.</p> <p>Kunnalla on vastuu lastensuojelun järjestämisestä lastensuojelulain mukaisesti. Kunnan tehtävänä on huolehtia, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan kunnassa esiintyvän tarpeen mukaiseksi.¹⁵⁸</p> <p>Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Päätöksiä tehtäessä on otettava huomioon vanhempien ensisijainen velvollisuus ja oikeus päättää lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Viranomaisella on velvollisuus tarvittaessa tukea vanhempia kasvatustehtävässä. Tilanteen niin vaatiessa lapsi ja perhe ohjataan lastensuojelun piiriin.¹⁵⁹</p> <p>Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palveluntarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet tai käyttäytyminen vaarantavat lapsen terveyden ja kehityksen ja että lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita sekä tukitoimia.¹⁶⁰</p> <p>Ensisijaisesti käytetään avohuollon palveluita ja tukitoimia, esimerkiksi taloudellista tukea tai muuta tukea toimeentulossa, päivähoitossa, koulunkäynnissä, harrastuksissa, amma-</p>

¹⁵⁸ Lastensuojelulaki 417/2007.

¹⁵⁹ Lastensuojelulaki 417/2007. Lastensuojelun käsikirja, www.thl.fi/lastensuojelun-kasikirja /Luettu 2.5.2020, 20.5.2020 ja 24.5.2021.

¹⁶⁰ Lastensuojelulaki 417/2007. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Lastensuojelun käsikirja, www.thl.fi/lastensuojelun-kasikirja /Luettu 2.5.2020, 20.5.2020 ja 24.5.2021.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tin ja asunnon hankinnassa tai läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Avohuollon tukitoimiin kuuluvat myös lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus sekä muut perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet.¹⁶¹ Lastensuojelun avohuollon palvelut ovat osa varhaista tukea.

Helsingin sosiaali- ja terveystoimiala tuottaa avohuollon palveluita itse ja ostaa niitä myös palveluntuottajilta. Sosiaali- ja terveystoimen lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikön tehtävänä on etsiä lapsen ja perheen kanssa ratkaisuvaihtoehtoja, järjestää tukitoimia ja palveluita sekä seurata ja arvioida niiden toteutumista ja vaikuttavuutta.¹⁶²

Vuonna 2020 Helsingissä tehtiin 18 023 (v.2019 17 183) lastensuojeluilmoitusta. Lastensuojelun asiakkaita vuonna 2020 oli 6 601 (v.2019 6 629 ja v.2018 6 915) lasta ja nuorta. Lastensuojelun asiakkuuksista noin 68 prosenttia on avohuollon asiakkaita.¹⁶³ Sosiaali- ja terveystoimiala on arvioinut, että lastensuojelun avohuollon asiakaslasten tuen tarve kasvaa noin 10 prosentilla vuonna 2021.¹⁶⁴

Kaupunkistrategia 2017–2021

Kaupunkistrategian kohdassa 1 Maailman toimivin kaupunki: Jokaisella helsinkiläisellä, niin nuorella, ikääntyneellä, kuin toimintarajoitteisella on mahdollisuus elää kokemusrikkasta ja laadukasta elämää ja saada siihen tarvittava tuki ja palvelut kaikissa elämän vaiheissa.¹⁶⁵

Kaupunkistrategian kohdassa 2 Kestävän kasvun turvaaminen kaupungin keskeisin tehtävä: Helsingissä vahvistetaan lasten ja nuorten palveluketjua perustasolla kuten lastensuojelussa.¹⁶⁶

Kaupunkistrategian kohdassa 4 Vastuullinen taloudenpito hyvinvoivan kaupungin perusta: Kaupungin taloutta hoidetaan vastuullisesti, kestävästi ja tuottavasti, jotta kuntalaisten palvelut voidaan turvata pitkällä aikavälillä. Kasvavan kaupungin tarpeet ja kustannustason muutos otetaan huomioon toimintamenojen kokonaisuimituksessa, kohdennettuna erityisesti peruspalveluihin, joissa väestönkasvu suorimmin lisää kustannuksia. Palvelujen kilpailukyvyistä huolehditaan niitä uudistamalla. Helsinki tavoittelee yksikkökustannuksissa muiden suurten kaupunkien keskiarvoa.¹⁶⁷ Helsingin lastensuojelun sijaishuollon kustannukset ovat avohuollon palveluihin verrattuna korkeammat ja vuosittainen kasvu on ollut huomattavaa. Avohuollon riittävien palvelujen turvaaminen vähentää painetta lastensuojelun kustannusten kasvuun.

¹⁶¹ Lastensuojelulaki 417/2007. Lastensuojelun käsikirja, www.thl.fi/lastensuojelun-kasikirja /Luettu 2.5.2020, 20.5.2020 ja 24.5.2021.

¹⁶² www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus /Luettu 4.5.2021.

¹⁶³ Sosiaali- ja terveystoimialan toimintakertomukset 2018–2020.

¹⁶⁴ Helsingin kaupungin talousarvio 2021, Kaupunginvaltuusto 9.12.2020 § 352.

¹⁶⁵ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021, Kaupunginvaltuusto 27.9.2017 § 321.

¹⁶⁶ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021, Kaupunginvaltuusto 27.9.2017 § 321.

¹⁶⁷ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021, Kaupunginvaltuusto 27.9.2017 § 321.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Helsingin kaupungin talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2021–2023

Sosiaali- ja terveystoimialan on tarkoitus vahvistaa lapsiperheiden palveluita ja lastensuojelun tilanneosaamista oikea-aikaisen tuen saamiseksi. Tavoitteena on palveluketjujen kehittäminen ja käyttöönotto. Painopisteenä palveluketjujen osalta ovat muun muassa lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut sekä lähisuhdeväkivalta ja päihteiden käyttö lapsiperheissä.¹⁶⁸

Lisäksi tavoitteena on hyvän asiakaskokemuksen tarjoaminen asiakaspalautteita hyödyntämällä.¹⁶⁹

Sosiaali- ja terveystoimialan toimintaympäristön yhtenä muutostekijänä lastensuojelussa on uudistuvassa lastensuojelulaissa asteittain kiristyvä vähimmäishenkilöstömitoitus.¹⁷⁰

Sosiaali- ja terveystoimiala seuraa palveluidensa yksikkökustannuksia sekä vertailee kustannustietoja muiden suurten kaupunkien keskiarvoihin. Vertailussa hyödynnetään muun muassa Kuusikkokuntien raportointia. Lastensuojelussa Helsingin asiakaskohtaiset kustannukset ovat nousseet muita Kuusikkokuntia nopeammin.¹⁷¹

Arviointikysymykset ja -kriteerit**Arvioinnin pääkysymys:**

Ovatko lastensuojelun avohuollon palvelut riittävällä tasolla?

Osakysymykset:

1. Ovatko lastensuojelun avohuollon palvelut vastanneet asiakkuuksien määrää?
2. Ovatko lastensuojelun avohuollon palvelut vastanneet asiakkaiden tarpeita?
3. Onko lastensuojelun avohuollon palveluilla ollut ehkäisevää vaikutusta huostaanottoihin ja niiden perusteella tehtyihin lasten ja nuorten sijoituksiin sijaishuoltoon?

Lisäksi arvioinnissa selvitetään mahdollisten avohuollon palvelujen asiakaspalautteiden hyödyntämistä sosiaali- ja terveystoimialalla. Kustannuksia vertaillaan mahdollisuuksien mukaan kuuden suurimman kaupungin vastaaviin kustannuksiin ja niiden kehitykseen.

Osakysymyksiin vastataan analysoimalla aineistoa. Osakysymysten 1–3 kriteereinä toimivat lainsäädäntö sekä kaupungin strategian 2017–2021 ja talousarvion 2021 linjaukset. Kriteereinä käytetään myös sosiaali- ja terveystoimialan tavoitteita ja toimintaohjeita sekä haastattelu-, tilasto- ja muusta aineistosta tehtävää tulkintaa.

¹⁶⁸ Helsingin kaupungin talousarvio 2021, Kaupunginvaltuusto 9.12.2020 § 352.

¹⁶⁹ Helsingin kaupungin talousarvio 2021, Kaupunginvaltuusto 9.12.2020 § 352.

¹⁷⁰ Helsingin kaupungin talousarvio 2021, Kaupunginvaltuusto 9.12.2020 § 352.

¹⁷¹ Helsingin kaupungin talousarvio 2021, Kaupunginvaltuusto 9.12.2020 § 352.

ARVIINTIMUISTIO 28.3.2022

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2021 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Arvioinnissa tarkastellaan lastensuojelun avohuollon palveluiden riittävyyttä kaupungin näkökulmasta. Koska aihe on laaja, on tarkoituksenmukaista rajata arviointi koskemaan sosiaali- ja terveystoimialan Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön yksikön asiakkuuksia ja yksikön asiakkaille kohdistettuja palveluita.

Arviointiaineisto

Aineistona käytetään aiheeseen liittyviä raporteja, tilastoja, haastatteluja, tietopyyntöjä ja muuta kirjallista aineistoa. Tarvittaessa tehdään erillinen kysely sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun henkilöstölle.

Onko aiheesta annettu viimeisen viiden vuoden aikana suosituksia, joiden seuranta on tarpeen?

Vuonna 2020 arvioitiin Helsingin lastensuojelun sijaishuollon riittävyyttä. Arvioinnin perusteella tarkastuslautakunta antoi suosituksen, että sosiaali- ja terveystoimialan tulee turvata lastensuojelun henkilöstön saatavuus erityisesti lastensuojelun sosiaalityössä ja laitoshoidossa, jotta lastensuojelulain mukaiset tehtävät voidaan hoitaa. Annetun suosituksen seuranta tapahtuu erillisen arvioinnin Suositusten vaikuttavuus yhteydessä (vuosina 2019–2020 annetut suositukset).

Miten tuloksellisuusnäkökulmat otetaan huomioon?

Arvioinnissa käsitellään lastensuojelun avohuollon kustannuksia ja niiden kehitystä. Helsingin kustannuksia vertaillaan mahdollisuuksien mukaan muiden Kuusikkokuntien vastaaviin kustannuksiin.

Miten kunnan koko toiminnan näkökulma otetaan huomioon?

Arviointi kohdistuu sosiaali- ja terveystoimialalle. Lastensuojelun avohuollon palveluita tuotetaan kaupungin omana tuotantona sekä hankitaan ostopalveluina yksityisiltä toimijoilta ja kolmannelta sektorilta.